

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV.

V Celovec, 1. maja 1884.

Štev. 5.

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal Anton Koder.

Sedmo poglavje.

Na starem so trgu pod lipo zeleno
Trobente in gosli in cimbale pele.

Prešeren.

Bilo je nekaj tednov po teh dogodbah. Trgatev je bila končana po hrvatskih goricah. Precej poštena vinska kaplja se je pridelala in v obilnem številu. Vendar istega veselja in zadovoljnosti, kakor sicer ob tako redkih prilikah, ni bilo videti med priprostim narodom. Kakor da bi bil opazil beg Gubec to občno tesnobo in skrivno nezadovoljnost, delati jel je sam velikanske priprave za občno ljudsko veselico kot znamenje srečne in bogate trgateve. Okinčal je svoje lepo poslopje na višini, pripravil je prostor za narodov ples in priskrbel vsega dovolj, da se lahko razveseljujejo vsi gostje.

Poslednjih pa je imel v obilnem številu na izbiranje. In Gubec, premetena glava, ni mnogo izbiral. Povabil je najvišje glave iz sosednih gradov in iz glavnega mesta, a on tudi ni prezrl najbolj ubožnega tlačana na daleč okrog. Videti je bilo, kakor da bi si bil hotel s tem utrditi svojo čast in upliv pri gospodi in svoje zaupanje pri sosednem kmetstvu. Oboje mu je bilo v sedanjem položaji velike cene. V prvej vrsti pa je skušal privabiti grajščaka Tahyja k veselici, naj se prepriča sam, koliko upliva ima on pri prostem ljudstvu. — Svetovali so mu pa njegovi prijatelji, da se izprosi pri tej priliki pomiloščenje Ilji Gregoriču. Tudi tajni črtež, kako ravnati potem, ko bi se ne posrečilo poslednje, bil je izgotovljen in primerno naznanjen bolj uplivnim povabljenim kmetom.

Dan tega vinskega praznovanja bila je nedelja. Naravno je tedaj, da je hitelo vse kmetstvo od daleč in blizu k tej z velikanskimi pripravami

osnovanej veselici, osobito ker se je bila naznanila povsod Gubčeva darežljivost pri tej priliki. Najbolj po godu pa je prišlo Gubčevo povabilo grajščaku Tahyju. Smatral je je namreč kot posebno čast in naklonjenost vsega priprostega naroda v trenutku, ko je postopal tako ostro proti vsakemu le videznemu uporu, kakor je to pričela dogodba pri Iliji Gregoriči. Žal mu je bilo sicer skrivaje zaradi tega. Spoznal je, kako priljubljen je bil Ilija pri kmetstvu in kako nenaravne so se kazale že v zadnjem času razmere med tlačani in gospodstvom. Vse te zapreke so se mu pa videle že odstranjene po današnjem povabilu. V običnej veselici združi se zopet, kar se je bilo razvezalo v poslednjem času.

Odposlal je torej že dopoldne mnogo svojih hlapcev k veselici in naročal posameznim pri odhodu, naj dobro pazijo na vsako sovražno besedo, s katero bi grozilo kmetstvo gospodi sploh, ter mu naj natančno poročajo o mišljenji priprostega naroda. Sam pa je jezdil stoprav popoldne s svojim oskrbnikom Črničem v Stubico.

„Tako ugodna prilika se ne posreči vsak dan vaše milosti,“ pravi oskrbnik Črnič grajščaku, ko nekaj časa molé med goricami proti Stubici jezdit.

„Kako misli to Črnič? Govori naj jasno!“ vpraša ponosno, a vendar nekako posebno dobrovoljno Tahy ter se ozre po svojem nekaj korakov oddaljenem spremljevali. Pri zadnjih besedah vzpodbode oskrbnik svojega konja k urnejši hoji in ko poleg grajščaka prijaše, pravi poslednjemu nekako skrivnostno:

„Saj ni pozabila vaša milost, kaj jej je bilo pred nekimi tedni na srei. Povrh ima priložnost prepričati se sama o ljudskem mišljenji sploh.“

„On ima v mislih isto golobico mladoletno?“ vpraša nekako zamišljeno grajščak.

„A kaj pa drugega? Če se mi ne posreči zadovoljiti sedaj vaše milosti, čakam zastonj obljubljenih častij in ostanem na veke ponižni grajski oskrbnik,“ pristavi z naglasom tovariš. Zadovoljen smehlja se mu razlije pri tej priliki po bledem suhem obrazu, kakor češ: danes ali nikdar več nimam tako lepe prilike in posebne zasluge pri grajščaku.

„Gubea naj ne pusti iz očíj in Guzetiča in Pasanca. Dozdeva se mi, kakor da bi bila današnja veselica le komedija, pesek v oči meni, da bi ne videl, česar videti ne smem. Pomisli naj dobro, da običsem jaz to veselico le zaradi priprostega naroda, ne zaradi onih mož, ki so me vabili tja. Če je narod na mojej strani, izgubljeni so prvi, — ako ne —“

Izgovoril ni stavka grajščak. V tovariša se je ozrl potém, kakor da bi hotel reči: Tako stojé naše razmere.

„Svetoval sem že, da odločnosti je potreba in varovati se zamude. Kar je pričela vaša milost, naj nadaljuje brez pomisleka! Pri Gubei

naj prične zopet danes in pri Ilijevej hčeri naj konča! — Zadovoljen bodem jaz in vaša milost,“ pristavi oskrbnik hudobno in pokaže potem z rokama najprvo, kako se uporniki z bičem kaznujejo, nató pa, kako se ljubeznivo in nežno z lepim ženstvom ravná.

„On je preognjen, Črnič. Sila ni vselej dobra. Kaj hočem z Ilijem sedaj? Žal mi je, da sem ga skoro ubogal. Popolno uničiti ga nočem, ker ne zasluži tega. Izpustiti pa ga ne smem, ker ščuje potem ves narod proti meni.“

Zopet se je razlil hudoben posmeh okoli oskrbnikovih usten.

„Izvoli naj vaša milost Ilijo kmetskim kraljem, a Gubca in Guzetiča in Pasanca njegovimi ministri. Novo kraljestvo se stvari potem, ki nam izteše v zaslugo vislice na prvej višini. Poslednjih besed naj ne pozabi vaša milost in zaslug svojega služabnika naj ne prezira!“

„To je peklenščekova misel! Take visokosti si ne domišlja to berašтво. To bi bila blaznost in njihova popolna poguba!“

„In naša,“ pristavi hudobno Črnič.

„Od kod prihajajo take njegove sodbe? Pové naj, ali ima dokazov za to trditev!“ vpraša zavzet zopet grajščak.

„Jaz izpolnujem svojo dano besedo. Naj vaša milost svoje obljube ne pozabi! Isti dan, ko se imenujem prvič beg Črnič, položim pred vašo milost tri uporniške glave in zvestobo strahovanega in iz rok zapeljivcev iztrganega priprostega naroda!“

Čudno so donele poslednje besede, kakor da bi bilo vendar nekaj tragike in resnice v njih. Grajščaku pa so se dozdevale pretirane, akoravno si jih ni mogel prav tolmačiti. Govoril ni dalje s tovarišem o tem. Sklenol je paziti danes sam na vsako malenkost pri veselici.

„Ako se mi pokaže le najmanši sum, postopati hočem z brezobzirno ostromstjo,“ pravi potem polglasno samemu sebi. —

Velikanska je bila veselica na Gubčevem domu. Dobro premišljene so bile vse priprave, akoravno na videz le slučajne v spomin bogate trgatve. Gubec ni štedil niti z novei niti z obilnim trudom. Dozdevalo se je pa to ravnanje celó njegovima zaveznikoma Guzetiču in Pasancu nekako sumljivo.

Že zjutraj za rana hitelo je na stošine ljudstva iz sosednih krajev in vzlasti iz dolenjega Kranjskega v bogato okinčano Stubico. Videle so se tu tuje junaške postave z resnimi zagorelimi obrazi v različnej noši kranjskih in hrvatskih okrajev. Opazovalo se je tudi, da vlada med posameznimi družbami nekakov poseben red; saj dohajajo vsi s svojimi izbranimi voditelji na čelu. Značajno pri teh tujih zadrugah bilo je pa osobito to, da so nosili vsi moški brez izjeme zimzelen za klobuki, akoravno ni bil ta kinč sicer v navadi.

Zanimivo je bilo tudi, da je ponosni Gubec sam sprejemal in pozdravljaj došle družbe. Imel je za vsakega posameznega voditelja prijazno besedo ali znamenje, ki je kazalo, kako ga veseli ta občna udeležba pri njegovej veselici. Že pred poldnem bili so vsi pripravljeni prostori napolnjeni tujcev, posebno domačega moštva in ženstva vsake starosti. V poslopjih bili so sedeži bolj častnim gostom odredjeni. Vsi načelniki posameznih tujih društev so bili povabljeni tja.

Med tem ko se je zabavljalo ljudstvo zvanaj na prostem z obilno pijačo in plesom, čuti ni bilo iz notranjih prostorov hrupnega veselja. Neka resnoba je vladala ondi, bolj primerna imenitnemu zboru kot narodnej veselici. V resnici so se tú razpravljale očitvidno le gospodarske domače razmere. Če je pa sem ter tja kakov možak imenoval glasneje to ali ono ime ter naglašal to ali ono neprilichnost ali celó krivico, opomnil ga je urno Gubčev ostrí pogled, ki je veljal toliko kakor beseda: molči, potrpi še nekaj časa!

Pri takej priliki se je spogledal mož z možem. V teh pogledih pa se je čitalo jasno, da se ume vsa družba, da je le migljelj dovolj, ki naznani toliko kot čestokrat glasno besedovanje in očitno povelje.

Tako mine dopoldne. Sedaj pa je že jelo užito vino razprostrirati večjo živahnost krog in krog. Dosedanja resnoba se je začela tajati v vinskem veselji. Le naša znanca, triumvira Guzetič in Pasanec, kazala sta neprenehoma nekakov resen humor. Sedeča poleg Gubca puščala sta vedno, kakor da bi ne bilo drugače mogoče, poslednjemu prvo besedo. Ugovarjala nista niti svetovala mnogo, a toliko natančneje pa sta opazovala tuje goste in po zvananjih znamenjih premišljala splošno stališče.

Pripoznati moramo, da sta bila iznenadjena po obilej množici, še bolj pa po mnogoštevilnih gostih s Kranjskega. Znano jima ni bilo tako obširno povabilo k veselici, še manj pa slučaj, da si je pridobil Gubec, ne da bi bila onadva vedela, tako rekóč za hrbtom toliko prijateljev in da je že sedaj razprostrl svoj upliv daleč gor v kranjsko deželo. Čutila sta dobro, da prezira Gubec nekoliko njihov svét in talent in da — ako bi ne bilo drugače, prične tudi on sam na svojo roko daljno organizacijo za upor. Da je bil s tem globoko žaljen njihov ponos, je naravno in neizogibno.

Take so bile okoliščine pri narodnej veselici, ko naznani strel, da se bliža dolgo pričakovani in najbolj imenitni gost, grajščak Ferenc Tahy. Trenotek pozneje pozdravljaj je že Gubec došlega plemenitaša. Spremil ga je na častno mesto med zbrane goste. Zaporedoma so vstajali možje in se poklanjali plemenitemu gostu izražujóč mu svojo ponižno udanost. Veselila je taka dvorljivost zbranega kmetstva častiželjnega Tahyja; kajti on ni opazil, da se bere v teh obrazih, kakor da bi ne vedelo srce, kar jezik govori. Nekaj veljave pa je izgubila ta laskavost stoprav tedaj v grajščakovih

očeh, ko je zagotavljal Gubeu, da ga zavida za toliko prijateljev. A poslednji mu je bil odgovoril také-le:

„Vaša milost, to so vse časti vredni možaki. Skalnata stena so istemu, kogar ljubijo, gorjé pa onemu, ki pride pri njih v zamero. Milosti ne prosijo niti dajejo sami. Njihova mnogoštevilnost stori jih nepremagljive povsod in proti vsakemu.“

Zaničljiv nasmehljaj se je razlil v tem trenutku po grajščakovih ustnah. Dobro je umel, da se je ta pohvala priprostega kmetstva izrekla na njegov račun. Premoder pa je bil vendar Tahy, da bi ne bil zakrival svoje zadrege, in pristavil je:

„Priprosto ljudstvo je enako brezumnej čredi. Kdor udari pastirja, dobi vso čredo v oblast.“

Dvoumno je hotel Tahy govoriti, a to se mu ni bilo posrečilo.

Tihota, ki je nastala po zadnjih, premalo premišljenih njegovih besedah, naznanjala je jasno, da so navzoči dobro umeli pomen njegovih besed, akoravno jim niso hoteli javno oporekati. Le Guzetič, ki je doslej sedel moléč poleg Gubea, zarudel je pri zadnjem stavku. Po dolgem notranjem boji, ki se mu je bral v pogledu in na izpreminjajočem se lici, dejal je glasno:

„Priprosto ljudstvo je pohlevno kot ovčja čreda. O tem priča njegova žalostna osoda. A tudi čreda zdívja, če pride nenadoma huda ura in jame udarjati strela iz neba v njeno sredo. Dvigne se tedaj kakor oblak in divja dalje, da uteče grozčému poginu ali se pa uniči sama v skalnatem propadu. Poslednje se zgodi brezdvomno, kedar izgubi svojega pastirja ter tava sama brez pravega pota po strunini, ali tú — more jo rešiti le pogum!“

Preveč je govoril Guzetič in prejasno. Zastouj se je trudil med tem govorom Gubea, da bi opozoril svojega tovariša k zmernosti. Tahyju pa se je jelo vedno bolj jasni, kakov namen ima ta kmetska veselica, kaj pomenijo tuji gostje, kaj zimzelen za klobuki in kaj poslednje besede. Vendar svest si ni bil tolike kmetske moči in organizacije. Zaraditega je pristavil smeje se:

„Poznal bi rad istega, ki si upa kljubovati postavam in našej moči. Dokazov imate jasnih dovolj, kako se kaznuje trma in neubogljivost.“

S posebnim naglasom izgovoril je Tahy zadnje besede, da bi pokazal jasno vsakemu, kam one merijo. In zarés velik utis so napravile v célej družbi. Moléč so se spogledali možaki. Kdo vé, kakov nasledek bi bile pouzročile pri nekterih, ko bi se ne hile pri tej priči odprle duri in bi ne bila stopila črnooblečena, bleda deklica v sobo in pokleknila s povzdignjenima rokama pred grajščaka Tahyja. Nepričakovan bil je ta prihod, še bolj pa deklčina prošnja, ki jo je govorila s solzami v očeh za osvobojenje svojega nesrečnega očeta Ilije Gregoriča — iz grajske ječe. Lepa

je bila Ilijeva hči Jela celó v svojej neizmernej žalosti. Zanimati pa je morala ona danes bolj kakor kdaj koli Tahyja, saj je videl prej neupogljivo deklico sedaj ponižano pred seboj.

Zasmejal se je torej zaničljivo, poobjel prosilko ter jej nekaj skrivnostnega zašepetal na uho. A poslednjo besedo te skrivnosti izgovoril je tako glasno, da se je umela okrog. Že sama ta beseda pa je pričala dovolj o nespodobnosti ostalih.

Spogledali so se zaraditega gostje. Najmlajši izmed njih pa plane kvišku, iztrga deklico iz grajščakovega objetja in vzklikne:

„Možje, kličem vas za pričo, da sodite, kako se tepta naša pravica pred vašimi očmi z nogami in zasramuje javno naša poštenost.“

Izgovorivši pa zapusti z Ilijevo hčerjo družbo in se izgubi med obilo zvonaj zbrano množico.

Zastonj se je trudil potém Gubec pomiriti ostale goste. Odšel je polagoma mož za možem moléc in brez slovesa. A ko se jame mračiti, bili so še le Tahy, Gubec in oskrbnik Črnič pri omizji.

Opravičeval se je gospodar Gubec zaradi tako nepričakovane neprijetnosti. Naglašal je naposled, da stori vse, kar je v njegovej moči, da se zopet pomirijo razburjeni duhovi ter uvede pokorščina in prejšnji red. V resnici pa ni imel niti najmanjše misli o tem. Prepričal se je baš danes, koliko upliva ima v priprostem ljudstvu dveh dežel, ki gre zá-nj kakor eden mož k zmagi ali pogubi.

Pozno je bilo isto noč, ko je jahal grajščak Tahy s svojim oskrbnikom Črničem spremljan po svojih hlapcih domú. Temno je bilo, da se ni videlo niti korak daleč. Vendar ni ubogal grajščak Gubca, ki mu je bil svetoval, naj se ne vrača v noči, naj rajši čaka belega dne.

Sramoval se je Tahy bojzljivosti. Zaničljivo je tedaj zavrnil tudi enako Črničevo prošnjo. Ukazal je prižgati baklje, in pri njihovej svetlobi zapustila je večinoma vinjena in dobrovoljna družba Stubico. Počasi se je pomikala po kamenitej ozkej cesti in potrebovala je najmanj pol ure do sicer le četvrt ure oddaljenega razpotja. Od tod pa vodi lepša cesta v Tahyjev grad.

Naključje je bilo, da se je dvignol še pred razpotjem vihar nad Gorjanci. Divjal je tako močno v sotesko, skozi katero je hodila družba, da je pogašal svetilcem bakljo za bakljo. Zaraditega pa ni opazila družba, kako so se jele pri izhodu soteske dvigati temne podobe in kako so polegale potém ob desnej in levej strani pota. Nekaj trenutkov pozneje pa zakolne jezdec, ki je jezdil na čelu družbe. Zajahal je namreč v gosto vejevje nakopičeno na potu in zgrudil se s konjem vred med lesovje. Tako se je zgodilo drugemu in tretjemu. Hipoma je bil nagromadjen jez pri izhodu soteske, na desnej in levej pa se je dvigalo strmo bregovje.

Med tem ko je preklinjala grajska družba peklenske roke, ki so zmožne take hudobije, zašumelo je kakor na migljeji okrog in okrog po višini in strmini. V istem trenutku pa prime obilo krepih pestij naše nočne potnike ter jim zabrani ubeg.

„Krvoločnika ne izpustite in pa pijavke Črnič!“ ukazoval je glas napadovalcem.

„Žalega ne storite nikomur! Pokazati hočemo, da nismo občestni roparji. Le svoje pravice zahtevamo in krivico preganjamo,“ nadaljeval je potém prejšnji glas.

Zgodilo se je tako. Akoravno so se napadenci z vso silo branili in so bili napadovalci najmanj v deseternej večini, storili niso poslednji nikomur nič žalega.

„Poiščite prava junaka izmed družbe in ju meni izročite!“ ukazoval je zopet zapovedujoč znani glas.

Precej potém pa so se jeli kresati ognji in posvetilo se je zapored ujetnikom v obraz. Čuli so se tudi kmalu veseli glasovi: „Tú je pasjedlakec Tahy in tu pijavka njegova Črnič.“

Precej nató se je odstranilo lesovje iz soteske, in vsa družba se pomika dalje po cesti proti Tahyjevem gradu. Veleval je zopet zapovedujoč glas:

„Deset možakov odvede naj Črnič v grad, ki odpre ondi Ilijevo ječo. Mi čakamo tú njegovega prihoda. Opominja se napósled vsak, da ne dajemo milosti nikomur, ki poskuša z najmanjšim trudom preprečiti naš namen.“

Odšla je deseterica z oskrbnikom dalje, in v kratkem so se radovaljno odprla grajska vrata; kajti vsemogočni oskrbnik Črnič je veleval sam v nepopisljivem strahu vratarjem. Kake pol ure pozneje pa se je že čulo radostno ukanje nad grajskimi goricami. Obsipala je ondi množica možakov priljubljenega Ilijo Gregoriča in zatrjevala mu udanost in zvestobo do zadnjega vzdihljeja.

Osmo poglavje.

Kham maniger her von weitten,
Aus irer gemein
Thete sy schrein:
Leukhup, leukhup, leukhup, stara pravda!
Ein neues lied von kraymerischen Baurn.

Veliko razburjenje po vsej deželi pouzročil je kmetski napad na vsemogočnega grajščaka Tahyja. Opozorjena je bila potém tudi deželna vlada na vedno bolj nezadovoljno kmetstvo, ki si upa samo iskati pravice

v lastnih močeh. Vedela je dobro gosposka, kje tiče uporni in kljubujoči duhovi. Stegnola je zaraditega roke po bolj imovitih kmetih soseske Stubice, Brdoveca, Kraljevega vrha, Suseda itd. ter hotela pri korenini udušiti daljni upor. Postopala je z brezobzirno ostrostjo proti prebivalcem omenjenih krajev. Zasegla pa vendar ni bila najbolj sumljivih kmetov kakor Ilije, Guzetiča, Pasanca, Stojana, Prokopa. Izginoli so bili poslednji kakor črez noč iz dežele ter vzeli vse svoje premakljivo premoženje, vzlasti vso živino s seboj.

Edini beg Gubec, najznamenitejši naš znanec, ostal je doma. Pričela se je sicer tudi proti njemu preiskava zaradi znanega napada, a ostalo je razvèn kazni v novcih le pri preiskavi. Poslednje je še bolj povikšalo sum njegovih zaveznikov proti njemu.

V resnici Gubec je bil izmed istih oseb, ki si vedó v vsakem položaji ohraniti obéudovano hladnokrvnost ter razorožijo s svojim dvoumnim vedenjem sovražnika in oslepé morda tudi svojega najboljšega prijatelja.

Zaraditega niti gosposka ni mogla Gubcu do živega, akoravno je imela mnogo polovičnih dokazov za njegovo upornost. A tudi njegovi zavezniki se ga niso upali odkrižati. Preveč jim je imponovala njegova splošna izvedenost, še bolj pa njegov veliki javni upliv in premoženje, kterega jim je vsaj v začetku za njihov namen bilo najbolj potreba. Prepričali so se poslednjega pri zadnji veselici v Stubici. Na stotine mož iz vseh sosednih krajev prihitelo je bilo k njemu kakor na vojaški ukaz. Vendar baš zaradi Gubca, ki vé uporabljati svoj upliv pri gosposki, ni izdalo to glavnega črteža. S takimi dokazi so si lajšali naši znanci Gubcevo dvoumno vedenje misléci si: Ako se nam posreči le začetek z njegovo pomočjo, otresemo se ga pozneje, kedar nas je volja.

Tako daleč je bil dozorel kmetski triumvirat v začetku zime istega leta. Neugoden letni čas pa je bil kakor navlašé primeren za daljno skrivno delovanje. Sumil ne bode v hudej zimi nihée o velikih pripravah namenjenih za bodočo pomlad.

Prvega decembra pa dobi beg Gubec sledeče pismo:

V Brežicah na Kranjskem zbrani zbor vabi svojega načelnika bega Gubca k zadnjemu odločilnemu posvetovanju s pristavkom, naj razjasni on svoje dosedanje postopanje v sklenenem triumviratu; sicer se bode sklepalo dalje v njegovej nenavzočnosti.

Ilija Gregorič.

Iz Brežic je bilo to pismo; kajti na Kranjsko so se bili umaknoli udje kmetskega triumvirata od strahú pred grajščaki in hrvatsko vlado. V Brežicah najel si je triumvir Pasanec neko hišo, in kakor nekda pri Iliji in Gubei, zbirali so se sedaj pri njem njegovi zavezniki.

Da bi pa takovi zbori ne postali sumljivi, napravil si je Pasanec malo kupčijo z raznim blagom, Ilijevo hčer Jelo pa je vzel za svojo

prodajalko. Po svojej kupčiji z Zagrebom mislil si je tudi lažje priskrbeti in spraviti črez mejo prej naročeno orožje ter je v primernem trenutku razdeliti kranjskim ustašem.

Na praznik Matere božje osmega decembra sklican je bil zbor v Brežicah. Med tem pa se ni počivalo.

Prepotovali so Ilija, Guzečić in Pasanec ter z njim ubegli kmetje Stojan, Prokop, Lazar in drugi Hrvatsko in Kranjsko. Vzbujevali so povsod ubogo kmetstvo na oni veliki dan, ko si volijo zopet sami „staro pravdo“ in se otresejo tlačččega gospodstva.

Mraz je bilo isti dan, da je zamrzovala Sava v zakotji, kjer je oviralo bregovje njen urni tok. V takovej noči pa je hodilo po cesti iz Stubice proti kranjskej meji nekaj možakov. Njihova zvonanost je spričevala, da bi jim ne bilo potreba tako tajnega potovanja, ako bi ne hoteli zakrivati svojega prehoda prek hrvatsko-kranjske meje.

Pri luni, ki je obsevala ledeno cesto, spoznamo nekaj kmetov iz zagrebske okolice in med njimi dva tuja možaka mestjanski opravljena.

„Neprijetno je meni, da tolmačijo oni vsak moj korak napačno, da vidijo povsod le izdajo in nezaupanje,“ pristavi zdajci majhen debeluhast mož polglasno svojemu tovarišu.

„Ne jezi se, Gubec! To so poštenjaki, zlata in srebra vredni. A tudi glave imajo na pravem mestu. Slepih mišij ne pusté loviti. V resnici ti si nekoliko preveč predrzen, prijatelj.“

Poslednje besede govoril je nekako skrivaje in s posebnim naglasom mestjanski tovariš. Ko se je pa nató nazaj za ostalimi tovariši ozrl, položil je prst na usta v znamenje, naj se tiho razpravljajo take zadeve.

Poslednje besede niso bile Gubecu prav povšeči. Postal je za trenotek, hudo pogledal tovariša in potém dejal:

„Hudiča! kaj naj storim tedaj? Trudil sem se in plačeval zastonj in stavil svojo glavo v nevarnost! Koliko me je veljal samo podkup Tahyjevega oskrbnika Črniča, da me je pobelil pri grajščaku in me spoprijaznil z njim?

In zdaj naj trpim, da rogovilijo oni na svojo roko, kakor da bi ne bil sklenen triumvirat in bi ne bil jaz njegov načelnik? Povem ti, nocój jim natočim pravega vina. Ali naj se obračajo oni po meni, ali naj se pa uniči in razdere najmanjši naš črtež!“

„Gubec, ti si kakor Sava ondí v tomunu, ki se neprenehoma brez uspeha v breg zaletuje in lastne valove s svojimi penami škropí in zavira. Pusti, dovoli stvari svoj tek! Ko je urejeno in napeljano vse, — tedaj vstaneš lahko in naznaniš vsemu svetu: To sem storil jaz. Meni se spodobi čast in povelje nad priborjenimi uspehi!“

Počasi in premišljeno govoril je gosposki tovariš, nekdanji uradnik deželne vlade v Zagrebu, Igo Jurić te besede in pristavil potém:

Le meni zaupaj, Gubec! Jaz poznam vlado in umem, kako moramo ravnati, da si priborimo uspeh po zmagi našega orožja. Če ubogaš, tedaj bodeš gotovo čez leto dnij sedel na predsedniškem stolu ilirske vlade v Zagrebu, kakor bodem jaz tvoj prvi tajnik, če dane besede in obljube ne prelomiš.“

Povšeči so bile te besede begu Gubcu. Videl se je že v duhu vsemogočnega predsednika ilirske provincije. Sramoval se je že zdaj svojih neomikanih tovarišev; zaraditega je zaničljivo pristavil:

„In kaj bode z našimi kmeti, ki si pripisujejo vse pravice in bi se mene, kakor se vidi, najrajši iznebili?“

„Ne boj se, to so fanatični brezumci! Bati se ni njihovega nekdanjega upliva. Ako ne poginejo v boji, kar ni dvomiti, ker hočejo pridobiti slavo z osebno hrabrostjo, odstranijo se lahko po zatožbi veleizdajstva tudi pozneje. Mi, zapomni si dobro, glejmo le bolj od daleč upor! Podpihujmo in pospešujmo ga z novci! Ako se posreči izid, stopimo v javnost in rečemo: to je naša zasluga. Narod se ima zahvaliti le nam in nas voliti predsednikom skupščine. Ako propade napor, pa se izgubimo med narodom brez sledú in dokazov naše aktivnosti.“

Pri zadnjih besedah srečata se Gubčev in Juričev pogled. Prestrašil se je prvi skoro teh hudobnih in preodkritosrčnih besed, katerih si ni upal izgovoriti doslej nikdar sam. Spoznal je stoprav danes, kako zvičajnega in duhovitega pomagača si je pridobil na zadnjem potovanji v Zagreb. Dvomil tudi ni o odkritosrčnosti Juričevej. Komur učini vlada toliko krivice, kakor jo je bajè njemu, ker ga je odpustila zaradi nekega prepira o zaostalih kmetskih davkih iz visoke državne službe, on ne postopa v rokavicah proti njej, temveč stori vse, da posadi samega sebe po ljudske moči na najvišje mesto.

„Dobro se drži, Gubec, ti pravim!“ nadaljuje zopet Jurič ter še pristavi:

„Privoli vsemu, kar zahtevajo! Obljubi noveev, potrdi Ilijo v službi prvega vodje in določi pričetek. Oskrbi orožja in razdeli vsaj videzno prihodnje časti in moč, da imajo toliko več veselja in poguma za delovanje!“

Med takimi pogovori sta se bližala naša znanca kranjskej meji. Kmalu potém pa se je tudi posrečilo vsem spremljajočim Gubčevim hlapcem in nekemu najetemu pisarju iz Zagreba priti neopazovanim čez mejo.

(Dalje pride.)

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjaec.*

7. Huda tašča.

Srota s'zm se omožiwa,
 Bólj' b'z b'ó de b' se na bíwa:
 Nínam voča, nínam máter
 De b'z me kej podučili,
 Kómej je to 'zgovoriwa
 Že j' za njó Marija bíwa:
 Jest bom tebe podučíwa
 K'zt b'z tója mat'z bíwa.
 Ta k'z ti ga boš uzéwa
 Je žená devét j'znú že
 Pa je má't vse pomoriwa
 Pa b'z tud'z tebe bíwa,
 Če b' te jest na podučíwa.
 Gd'zr te bojo k' šis' peljál'z
 Prót pršwá bo huda taša
 Bo prnéswa pówno kupo
 Pówno kupo žowčá 'n strupa.
 Zlí ga na zeléno trávo
 Zlí ga če na trdo skáwo,
 Trava se bo poš'zšíwa
 Skawa se bo r'zspočiwa.
 Pred'zn pejdeš spat u póst'ljo
 Vzém'z v róče gnójne vile
 J'zn preméči vse bwazine

V nj'z boš néswa zvito kačo
 K'zt b'z vmádz déte jméwa. —
 Gd'zr so jo h šis'z peljál'z
 Prót pršwá je huda taša,
 Je prnéswa powno kupo
 Powno kupo žowčá 'n strupa.
 Zlíwa ga j' v zeléno travo
 Zlíwa ga j' na trdo skawo,
 Trava se je poš'zšíwa
 Skawa se je r'zdrobíwa.
 Pred'zn je šwa spat u póst'ljo
 Vzéwa j' v róče gnójne vile
 Premetawa vse bwazine
 V nj'z je néswa zvito kačo
 K'zt b'z vmádz déte jméwa.
 Kliče k sebz sójga žen'na:
 Sej še níswa vkúpej spawa
 Pa že vmádz déte jmawa.
 Tok je réku zej j' žen'zn:
 To je st'riwa huda taša
 K' jih je dévet umoriwa,
 J'zn b'z tud'z tebe bíwa
 K'z ne bíwa podučíwa
 Sama te Marija bíwa.

8. Zvesta Micika.

Leží leží ravnó poljé
 Mem'z lezé belé cesté,
 Na polj' je vrt'z vogradjén,
 z'ró je z róz'cam zasajén.
 Mem'z leží bewá st'záz
 Bewá st'záz ogwájena,
 Po nj'z prjezd'z róbzčé vmád
 En róbzčé vmád en lep sowdát:
 Oj dobr'z jut'z, Mic'zka,

A m' boš kej dawa púš'zljca? —
 Jest s'zm že dáwa púš'zljc lep
 K' s'zm bíwa stara stírnejst let
 Preljub'mo moj'mo ljubč'zko
 K' preh sedm'zím' lét' je v vójsko šu,
 Čakówa s'zm ga séd'zím lét,
 Žaw'vowa bom ga séd'zím spet. —
 Jest pa s'zm že tam zrav'zn stáw
 Čer je tvoj ljub'z gwav'co dáw,

Jest s'ym nječov kobuk pobráw	K' s'ym biwa stara stirmajst lét
Pa s'ym ga seb' na gwawo djáw;	Preljub'mo moj'mo ljubč'ko,
A voč ti mene ljubč'ga,	K' preh sedmym' lét' je v vojsko šu,
A voč ti koga druč'ga?	Čakowa s'ym ga séčym lét
Dobrč' ty jutř, Míč'ka,	Žaw'owa bom ga séčym spét. —
A m' boš kej dáwa pušč'jca? —	Podej mř, Míč'ka, rokó,
Jest poč'ym tebe ljubč'ga	Pa rinč'co to srébrno;
Tud poč'ym koga druč'ga,	Dozdej s' mř biwa ljubč'ca
Jest s'ym že dawa pušč'je lép	ZeJ boš mř žena zákonska.

9. I in pa A.

Jest pejdem čez góre, čez v'sóče goré,
 Bom slíšow zvonitř Celjónsče zvoné.
 Celjónsčř zvenónř pa miwř pojó,
 Gvišř moje déčwo h pogrěbř nesó.
 Če nesejo rěs jo, nej lé jo nesó,
 Sej dowgř na bó, pa sam pejdem za njó.
 Zvonitř bom dáw jř, kropitř pa ně,
 Kropile je bójo sowzice mojě.
 Na vsáko krej gróba mi róže cvřdė
 Na srédř na gróbř j' pa nájnř srcé,
 Pa pústoba dva sta na srédř srcá,
 Je I 'm pa je A, to je déčwa moja.

10. Jezus brez žlahte.

Marija je po póljř šwa,	Kam pa grestá, žřbljárja dva?
Srečowa j' cimprmana dva,	Mi dva grevã v Jerúzalem.
Kam pa grestá, cimprmana?	Kaj bota gorč déwowa?
Mi dva grevã v Jerúzalem.	Ježšř va žřblje kóvawa.
Kaj bota gorč déwowa?	Na kujta mo pretúmpastřh
Ježšř va križ narějowa.	De Ježšř wóžř trpu bo.
Na déwejta pretěščřga,	Namã pa mar na bo to nřč
De v' Ježšř wóžř nòsu ga.	Namã ni Ježšř žwahta nřč
Namã pa mar na bo to nřč,	Von nima bratov, séstr nřč
Namã ni Ježšř žwahta nřč,	Jřn tudř druje žwahte nřč. —
Von nima bratov, séstr nřč	Marija je po póljř šwa,
Jřn tudř druje žwahte nřč. —	Srečowa je kronárja dva.
Marija je po póljř šwa	Kam pa grestá, kronárja dva?
Srečowa je žřbljárja dva.	Mi dva grevã v Jerúzalem.

Kaj bota gorz d wowa?
 Je sz wa kr no spl towa.
 Na spl tejta je pretr d 
 De Je z s w  z trpu b .
 Nam  pa m r na bo to n c 
 Nam  ni  wahta Je z s n c 
 Von n ma bratov, s estr n c 
 J n tudz druje  wahte n c . —
 Marija je po p ljz swa,
 Sre owa je  trik rja dva.

Kam pa grest ,  trik rja dva?
 Midv  grev  v Jeruzalem.
 Kaj bota gorz d wowa?
 Je sz wa  tri e spl towa.
 Na spl tejta j h pretr d 
 De Je z s w  z trpu bo.
 Nam  pa t ga mar ni n c ,
 Nam  ni Je z s  wahta n c ,
 Von n ma bratov, s estr n c 
 J n tudz druje  wahte n c . —

(Ve  te pesni nistem slisal.)

11. Ljubi v vojn ke vzet.

Gosez jo l po g dejo,
 D kl sca se pa j c je.
 Zakaj se pa ve j c ete?
 Zakaj bz se na j kale,
 K' so nam pobr tz s ceje?
 Pobr tz j h, zvez tz j h,
 V Iblj n'co so pejj tz j h. —
 Stopiwa bom do g vtmana
 Prosiwa bom za s ceja.
 G vtman pa mz je djaw tok 
 De ta nigd r moj m z na b :
 Jes t' ga naz j na morz m d t',
 Pogl j ga kok' je l p sowd t.

12. Odgovor.

O ti nav mna d k lca,
  z m  t' je biwa  c zca?
 Swan  je vz wa j d co?
 S  im bo  rediwa  c zco?
 „Bo pa vsenica gr towa
 Bo pa pog c o p powa!“

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal dr. Stojan.

(Dalje.)

IV.

Preteklo je bilo petnajst let. Tekom časa pa se je na Cvetkovem domu marsikaj izpremenilo. Sedaj ni več hodila Brankova mati Jera vesela in ponosna po svojem posestvu, temveč žalostna in zapuščena ubijala se je sama s kmetijo. Ali slaba njena roka ni mogla moško in čvrsto voditi gospodarstva; zatorej je ono jelo propadati. Mnogo polja je oddajala tujim rokam v delo in najem, in hude letine so mučile njo kakor druge njene sosede. Skrb pa tare človeka in mu béli lasé. Tako je tudi mati Jera bila postala podoba zimske starosti. Srebernobeli lasje so obdajali njeno temno čelo. Sključeno in grbasto hodila je stara ženica po svojih opravkih. Njeno lice je bilo polno gub; kajti globoko so že bile grenke solze preorale njen veli obraz. Ni preteklo dneva, ko bi se ne bila nesrečna mati spomnila svoje snehe Vide in svojega edinega sina — Branka. A ta spomin jej je delal solzne oči in srce otožno. V takih trenutkih pa je vzela v naročje svojo vnukinjo, šestnajstletno Grozdanko, ter jo božala in poljubovala, dokler se jej niso posušile solzne srage na lici.

Grozdanka je bila starej Jeri edina tolažba in up. Ona jej je nadomestovala Vido in Branka. A dekletce je bilo rés kakor urezano iz svoje lepe matere. Kdor je bil Vido le enkrat videl, ta je na prvi mah v tem dekletu spoznal njeno hčer. Kakor se razcveta spómjadi nežna rožica in razširja blaženo vonjavo po svojej okolici, in ona zaseda isto mesto, katero je zavzemala pred njo stara, ovenela že cvetka, tako je rastle in se razcvetala tudi mlada Grozdanka. O njenej lepoti se je na daleč okrog govorilo, in ljudje so sploh dekletce imenovali srečno naslednico osivele in potrte Cvetkove Jere.

Srečno pa je bilo tudi mlado življenje Vidine hčericé. Kakor na lastno oko, tako je pazila stara mati na nežno vnukinjo. Nikdar je ni nikamor puščala same. Niti k sosedom v vas, niti v otročje družbe ni smela Grozdančica zahajati. Tudi v javno šolo je niso pošiljali z drugimi otroki vred, temveč njo je na domu podučeval sivolasi učitelj, ki je bil od nekdanj že pravi prijatelj in velik dobrotnik Cvetkovej hiši. Vse to pa se je ukrenolo zaradi tega, da ne zve nežno dekletce prezgodaj o žalostnej osodi svoje matere in nesrečnega očeta. Dokler je bila še deklica mlajša, nadzorovali so jo prav lahko; ali ko je jela doraščati in razvijati se v

krasno devico, postajalo je kaj težko, čuvati jo povsod in jej zabranjevati, da obéuje s svojimi vrstnicami.

Bilo je o vseh svetih, ko hodi vsak kristjan molit na grobje za svojimi umrlimi sorodniki, znanci in prijatelji. Tudi grob Cvetkove Vide se je imel okinčati na ta dan.

„Jaz bi šla danes v erkev in na grob molit za tvojo ljubo mater in rajnko mi sneho, Grozdanka, ali noge me še ne nesejo dobro. Odkar mi je oni dan zima vse ude pretresla, ne morem lahko hoditi. Bog daj, da bi zopet v kratkem okrevala.“

Tako je govorila stara mati svojej vnukinji, potém pa poslala njo samo v erkev in na mirodvor.

Lepo je okinčala Grozdanka isto popoldne grob svoje matere. Iskreno je molilo dekletce za svojo mamico, ktere ni nikdar poznalo niti videlo. Saj se ni Grozdanka nikakor ne spominjala svoje drage matere, ki je nekdanj tako iskreno in goreče ljubila in pestovala svoje dete. Danes se je čutila deklica prvokrat zapuščena brez matere, brez očeta. Osamljena je na svetu kakor največja sirota. Le edina stara mamica jej še živi, a tudi ona jo bode v kratkem zapustila . . . In kaj bode z njo potém? . . . Ona ostane sama na svetu, čisto sama, kakor nežna rožica, na katero je pozabil brezskrbni vrtnar, a po noči je prišel hud vihar, izruval jo in odnesel v daljno nepoznato deželo, od koder se ne vrne nikdar več!

Tako premišljuje pa se vlijejo deklici potoki derócih solzá po lici, ona se skloni klečé, povesi glavo ter joče bridko za svojo materjo in za svojim — očetom.

„Oh, ko bi le še vedela za očetov grob! Kaj bi dala, ko bi mogla tudi še njihov grob okinčati, pokleknoti ná-nj in ga močiti s svojimi solzami . . . Šli so daleč po svetu, zapustili so mene in svoj dom, in ni jih več nazaj. Gotovo jih že krije hladna zemljica, in Bog vé, ali jim je kdo položil danes cvetlico na grob ali prižgal na njem svetlo lučico!“

Zopet je Grozdanka globoko vzdihnola in iskreno molila, da si uteši srce in dušo. Nató pa jame z nova premišljevati, ali so njeni stariši srečni na onem svetu in ali molijo, gledajoči iz nebes, za njo — siroto pri očetu nebeškem. Dekletce privzdigne glavico, pogleda na nebó, in rés nebeške zvezdice so že migljale na nebu ter gledale milo in ljubko na njo vzdihujočo sirotico.

Zdaj je stoprav zapazila, da se je bil storil mrak in da so se že svetle zvezdice prižigale na nebu. Nevedé bilo se je dekle predolgo zakasnilo. Zatorej hitro vstane, poljubi križ, ki je kinčal materin grob, in nató se loči od dragega jej mesta. Žive duše ni bilo videti več na mirodvoru; in tedaj jame deklico obhajati strah na samotnem mrtvem kraju, in tem bolj se ona podviza. Prišedši do izhoda, pa se še enkrat ozre

na pokopališče, a glej, tam-le je bil nekdo še videti. V dolgo, temno haljo zavita moška podoba je na ravnost korakala proti onemu grobu, kjer je baš nekoliko prej ona sama molila.

„Hvala Bogu, da je le še nekdo na mirodvoru,“ tolaži se deklica. „Ta človek je gotovo iz sosedščine domá. Zakaj bi pa bil ravno ob grobu moje matere obstal?! — Tukaj pri izhodu hočem počakati ná-nj. Greva vsaj lahko nekaj časa skupaj, in tedaj me ne bode strah in groza obhajala.“

Vestno je gledala Grozdanka, kaj dela ta prikazen na grobu. In sedaj je videlo dekletce, kako je ta človek — zdelo se jej je, da je moški — vzel izpod halje velik, krasen venec ter ga položil na grob njene matere. Nató pa je pokleknol in molil.

Tesno je že prihajalo deklici, menéc, da ne bode več moža z mirodvora, in ona bi morala potém v temi hoditi sama domú. Ali k sreči mož vstane napósled ter pride k izhodu, a Grozdanka spozna v njem — grajščaka Pontonija.

Prav srčno se je razveselila deklica ugledavši znanega gospoda. Dobro je vedela, da jej grajščak nič hudega ne stori. Saj jej vselej, kedar jo vidi, kaj dobrega podari. Sedaj dobi nekaj sladkega, sedaj lepo podobico, drugokrat zopet kak križec od njega. In ko se je bila z njim sešla pred enim letom v logu, kjer je on lovil, vzel jo je bil sebój na svojo grajščino, in ondi jej je razkazoval, kar njegov grad premore. Vse podobe, velike in majhne, vso srebernino in zlatnino, ktero shranjuje od starega svojega očeta, vse prostore, lepo okrašene dvorane in sobane videla je ondi naša Grozdanka. In napósled še jej celó pokaže železnega viteza. Ali tega se je dečle hudo prestrašilo, ko zarožlja s svojo bojno opravo in orožjem, a grajščak jo tedaj ujame v naročje, pritisne na svoje srce ter — poljubi v lice. Dekle pa se mu iztrga siloma iz rok in zbeži kakor srna iz njegovega gradú.

Dolgo je gledal Vekoslav za njo ter vzdihnol globoko. V teh trenutkih pa se spomni Grozdankine matere, lepe Vide, kako je mladi fantek še igral na trati z njo in kako se je bil že tedaj navzel goreče ljubezni do nje ter jo tudi pozneje iskreno ljubil, ali — v njeno, drugih in lastno svojo nesrečo! . . .

Tako žali spomini so čestokrat obhajali Vekoslava. Niti po dnevu niti po noči ni se mogel iznebiti strašnih mislij. Zdaj se mu je zdelo, da leži pred njim na tleh — Vida mrtva in vsa krvava. In on sam, on sam jo je usmrtil, potém ko jej je dal piti omamljivega strupa . . . A zdaj pa stopi predenj rabelj vihtéc v roki goreči meč. On beži pred njim, ali neizmerno brezdno ustavi mu stezo in pot. On se hoče ubraniti maščevalnej roki, a le eden mah in udar, in on se zvrto glavi v neskončni propad, kjer se razleti kakor solnčni prah!

Take sanje so čestokrat mučile Vekoslava. Tedaj pa je vstal in šel na mirodvor ter molil za nesrečno svojo prijateljico. A nikdo ga ni smel videti, da hodi skrivši na grobje. Zatorej je bil tudi na današnji dan prišel stoprav v mraku na to blagoslovljeno mesto ter molil, spominski veneč položivši na grob, za nesrečno žrtev!

Grajsčak se je bil tedaj Grozdanke zelo prestrašil, menéč, da ga ona navlašče zalezuje. Ali ko mu deklica pové, da se je nevédoma tako dolgo zamudila, ter ga poprosi, ali sme z njim skupaj iti domú, olajša se mu srce, in on postaja zgovoren in priljuden.

„Tudi jaz sem tvojo mamico dobro poznaval. Bila je ravno taka, kakoršna si ti, Grozdanka. Dostikrat je prihajala k nam v grad, in tam smo igrali skupaj moji dve sestri, tvoja mamica, tvoj oče in — jaz. Tistega časa se še vedno z nekim čudnim veseljem spominjam. Zatorej pa obiskujem vsako leto na ta dan tvoje matere grob in molim za njeno dušo eden ali dva očenaša!“

„Ali ste, gospod grajsčak, tudi za mojega ateka kak očenaš zmolili?“ popraša žalostno deklica; kajti težko se je zdelo vestnej hčerki, ako bi nikdo drug ne molil zá-nj, kakor ona.

„Za — tvojega — očeta?“ odvrne jecljaje Vekoslav in se globoko zamisli.

„Ali niste molili za mojega ateka? Zakaj pa ne?“ poprašuje zopet dekletce grajsčaka.

„Saj še niso tvoj oče umrli, dekle,“ odgovori Vekoslav nevedé prav za prav, kaj je izustil.

„Moj ata še niso umrli, pravite? Ali je to rés? Ali veste vi to? Povejti mi no, kje pa so. Ali še pridejo kdaj domú, da jih vidim, objamem in poljubim?! . . . Tako lepo, sklenenima rokama prosim vas, gospod grajsčak, povejte mi, ali je rés, da še moj atek živijo in kje? Iskati jih hočem, najti jih moram, grem li tudi na konec sveta!“

Grozdanka je sklenola roki, pokleknola pred grajsčaka ter ga solznih očij prosila, naj jej pové, kje so njen oče. Ali grozen in neusmiljen se je dozdeval nevednej deklici grajsčak Pontoni. Zakaj on jej ni hotel prošnje uslišati, rekóč, da je prisegel njenej babici Jeri, da ne pové tega nikomur. Stara mati jej bode sama razodela vse, naj jo le tako lepo prosi kakor njega! . . .

Težkega srca je že na isti večer pričakovala mati Jera svojo Grozdanko domú. Same skrbi in strahú za svojo vnukinjo ni si vedela sivolasa žena več pomagati, vidéča, da ni deklice od nikoder, a vendar je že bila tema in noč. Ona pošlje tedaj dekle Grozdanki naproti, naj jo spremlja v nočnej temini ter privede hitro domú! In ravno ko se je bila deklica ločila od grajsčaka, pride jej služkinja naproti.

„Ali te ni nič strah, Grozdanka?“ nagovori jo služabnica.

„Zakaj bi me bilo strah! Saj sem imela lepo tovaršijo. Spremljal me je sam gospod grajšček blizu do sèmkaj!“

„Kaj, grajšček Pontoni?“ začudi se dekla. „Moj Bog, in ti si upaš po noči hoditi sama s tem človekom? Bog ne zadeni, da bi to vedeli tvoj — oče!“

Tiho je sicer izustila jezičasta dekla zadnje besede, ali vendar jih je slišala nedolžna deklica. V tistem trenutku pa se začuje od daleč že klic in krik matere Jere, in to je baš zaprečilo, da ni mogla Grozdanka dalje popraševati po temnih skrivnostih. —

Sami ste sedeli nató v poznej noči sivolasa Jera in cvetóca, krasna Grozdanka v svojej sobici. Babica se ni mogla več ustavljati gorečim prošnjam svoje vnukinje. Deklica je hotela na vsak način vedeti vse ter si raztolmačiti skrivnosti, ki so kakor temni oblaki neprozorno zakrivale preteklost njenih starišev. Napósled se dekletee oklene svoje babice ter jo solznih očij roti pri Bogu v nebesih, da jej mora ona vse razodeti; sicer gre sama po svetu ter bode hodila križem sveta, dokler ne najde svojega očeta.

„Ali zvedela pa bodem gotovo enkrat osodo in nesrečo dragega mi ateka, če ne od vas, mamica, pa od drugih, tujih ljudij,“ zaplače na glas ubogo dekle. „Ali tedaj se ne bodem mogla razjokati v vašem naročji, temveč zapuščena in zaničevana bodem tavala sirota brez očeta in matere po širokem svetu.“

Babica se je udala ter jame deklici pripovedovati, kako sta s prva srečno živela njen oče in mati. Marsikaj zamolči sevéda pametna žena svojemu otroku, ker še nežno bitje ne razume, kaj je ljubezen in zakonska sreča, kaj ljubosumnost in moška strast!

„Ti že dobro veš, Grozdanka, da grem jaz vsako leto, kar se moreš spominjati, na božični večer k polnočnicam. Tudi létos, mislim, bodem se še privlekla na sveto noč v erkev. Bog mi le daj malo več zdravja.“

Tudi pred petnajstimi leti bila sva šla jaz in tvoj oče skupaj k polnočnicam, mama pa so bili ostali sama pri tebi domá. Ali glej, to je bila strašna noč. Ko pridem od polnočnic domú, najdem tvojo ljubo mater — mrtvo!

Ne jokaj, Grozdanka. Tvoja mama so že v nebesih in prosijo ondi za naju obá in za — tvojega nesrečnega očeta!

Glava njihova je bila s kroglo prebita; ali kdo jih je umoril, to vé le — Bog sam.

Tisto noč pa ni bilo tvojega očeta domú. Celó sama sem bila pri mrtvej tvojej materi ter molila in prosila za izveličanje njene duše. Težko sem pričakovala, da pridejo tvoj oče domú, ali vse zastonj. Pretekkel je sveti dan, prešla je noč, približevala se že ura, ko bi imeli nosilci vzdignoti tvojo mater ter jo odnesti k večnemu počitku, ali ateka

ni bilo od nikoder. Povsod smo ga iskali ter popraševali po njem, a izginoli so bili brez sluha in duha.

Žalosti mi je hotelo srce počiti, ko so vzdignoli od doma mrliča. Ostala sem sama s tebó. Izgubila sem bila v énej noči edinega svojega sina in njegovo ženo: tvoje roditelje.

A na enkrat mi zablíšči solnéni žarek skozi temne, črne oblake. Moj strah je minol, moja slušnja izginola. Blaženi up mi prešine srce in dušo, a to le za trenotek. Hipoma se združijo zopet nad mojo glavo érne, gromonosne megle in mi na veke zatemnijo blaženo luč svetlega, up in življenje darujóčega solnea. Od tedaj pa mi je jela glava sveteti, udje so se tresli, noge šibile. Moj život se je sključil in leze vedno bolj in bolj k tlom, dokler se ne vleže na veke v hladno zemljico.“

Solze, debele svetle solze so se vtille sivolasej, nesrečnej babici po gubastem lici, in jok je pretrgaval njene besede. Velo svojo desnico pa položi vnukinji na glavo, ki je klečala v solzah utopljena v njenem naročji, ter boža in miluje njen blede obrazek.

„Proti večeru,“ nadaljuje po dolgem molku babica, „prišli so nosilci domú ter prinesli na mrtvaških nosilih — tvojega očeta . . . In Branko je živel. Tisočkrat sem zahvalila Boga, da mi je ohranil mojega edinega otroka, in sedaj bi bila postala lahko zopet vesela, ko bi me ne bila še pekla nagla in nesrečna smrt tvoje mamice.

Ali strašno, moj sin, tvoj oče me ne spozna več. Njegove oči so mrtve, život otrpnen. On je sicer še dihal in se premikal, ali duh njegov bil je meglen. Branko je blede in govoril kakor v sanjah nezumljive besede.

Dolgo časa sem mu stregla, kakor in kolikor sem mogla. Po zdravnikih sem pošiljala v daljna mesta, da so ga hodili zdraviti. In rés ozdravili so ga toliko, da je prišel k pameti, in jel je tudi že sam hoditi za gospodarstvom.

A nekega dne, ko sem bila z doma po opravih, obleče se, kakor so mi pozneje pravili posli, v praznično obleko — ter se neki napoti proti mestu. Šel je bil, kakor smo v kratkem zvedeli, k sodniji in ondi se je javil, da je sam kriv smrti — tvoje matere.“

Smrtua tišina nastane po teh strašnih besedah. Le globoki vzdihljeji, ki so pretresali Grozdanki in njenej babici srce in dušo, motili so edini skrivnostno tihoto.

„Oh strašno! In gosposka je rés verjela njegovej izjavi, in obsodili so ga na težko, dosmrtno ječo! — Od tedaj pa nisem več videla svojega Branka . . . ali molim pač še vsak dan, naj mu Bog milostljivi olajša trpljenje in podeli lahko smrt.

Sedaj vidiš, Grozdanka, zakaj sem tolikokrat solze točila, ko sem pestovala in redila tebe, njegovega otroka. Ob enem pa tudi lahko razumeš, zakaj sem ti prikrivala osodo in nesrečo tvojih starišev.

Ne joči in ne žaluj tako zelo, drago dete,“ tolaži napósled babica svojo vnukinjo, katero je bila žalost in tuga že celó prevzela. „Moliva rajši za mater in ubovega očeta, naj jima Vsemogočni podeli, da bi se enkrat skupaj veselila v nebesih!“

V molitvi nahaja naše ljudstvo svojo uteho in tolažbo, in tudi Jera in Grozdanka ste iskali nocój v gorečej molitvi dušni mir in pokoj. Napósled pa ste se tolažili s tem, da nas reši smrt vsega trpljenja in nam otvori boljše, večno življenje!

Od tega večera je izginolo iz Grozdanke ono otročje veselje, ona radost in živahnost, ki nam dela mladino ljubo in srečno. Tiho je posedala deklica zdaj tu, zdaj tam. Z nikomer si ni upala govoriti o svojej nesreči, ki jo je kakor ogenj pekla v srci. Saj se je dekle sramovalo strašne nezgode in kazni svojega očeta, a to tem bolj, ker ga je od istega dne, ko je zvedela, da še živi, jela neizmerno ljubiti.

V otročjej svojej ljubezni pa je premišljala Grozdanka o raznih okolnostih, ki bi bile mogle pouzročiti očetov strašni čin. Skrivši je zvedela, da so najprej grajščaka dolžili groznega umora ter ga bili celó odvedli v ječo. Tedaj pa je neizkušena deklica takoj mislila, da je rés grajščak umoril njeno mater, in jela je opravičevati svojega očeta. Ali kmalu se jej tudi to ni več zdelo verjetno; kajti sicer bi ne bili izpustili grajščaka, ko je prišel njen oče naznanjat svojo krivdo.

Dekliška pamet si ni mogla tedaj raztolmačiti vseh skrivnostij, ali ugibala je vendar resnično, da je morala obstajati neka ozka vez med njenimi roditelji in grajščakom Pontonijem; češ zakaj bi pa ta nosil vence na grob njene matere ter se njej samej delal tako ljubeznivega in dobrega?!

Vse te misli in slutnje pa so storile, da se je začela Grozdanka neizrečeno bati grajščaka. Povsod se ga je izogibala ter si niti blizu njegove grajščine upala ni. Saj se jej je vedno še nehoté dozdevalo, da je le Vekoslav kriv nesreče njenih starišev!

Ali vse bi bilo nepopačeno dekliško srce odpustilo, ako bi ona le še enkrat videla svojega očeta ter ga smela objeti in poljubiti. Po celé dneve bi rada sedela pri njem, govorila o svojej materi z njim, in on bi jej moral povedati vse, kar je z njo dobrega in veselega preživel. Obádvá bi hodila potém skupaj na mirodvor, venčala bi ondi materin grob in molila za njeno izveličanje.

Tako si je slikalo nedolžno dekletce veseli čas svoje bodočnosti. Vedno je tedaj prosila in molila, naj bi jej božja previdnost povrnola ljubelega očeta. Večkrat je že namerjavala, skrivši zapustiti babico in dom.

da bi šla k svojemu nesrečnemu očetu. Ali kam se naj napoti, kje ga naj išče, tega ni vedelo ubogo siroče, in tedaj je ostala pri svojej babici. Napósled se pa Grozdanka vendar udá v svojo osodo. Izgubila je ves up, vidéč, da jej goreče prošnje in molitve ne privedejo očeta domú! Konečno pa se je le še tolažila s tem, da se snideta vsaj na onem svetu... Ali Grozdankine želje so se še izpolnile v tej solznej dolini!

(Konec pride.)

Národne pripovedke.

Priobéuje *Mat. Valjavec.*

13. Stari kovač.*

(Ljubeshčica.)

Bil je jenkrat jeden kovač. On je bil tak star, da je bil bog na njega pozabil, vendar se je jenkrat na njega zmisлил pak je poslal po njega smrt, da bi ga dopelala. Smrt je odišla; kak je došla k njemu, reče mu: bog je meni zapovedal, da bi te dopelala k njemu, kajti si vre dosti dolgo živel. Kovač je rekel: dobro, ja budem išel s tobom, samo bumo jošée predi on barilček vina spili, kaj bumo leže išli, kajti se bumo jako zmučili, gda bumo putovali. Smrt je rekla: dobro, neg ja pem nutri, kaj bum više pila. Kovač veli: dobro. Ona zajde nutri, on pak hitru zatekne pa ju neje vun pustil. Stoprv gda je devet let minulo, pustil ju je vun, a ona odbeži fletno k bogu pak mu je pripovedala, kaj se je ž njom dogodilo. Bog se je čudil, kak ju je mogel tak fkaniti. Gda je to vrag čul, rekel je: bomo pak vidli, jeli bude mene fkanil, pak je išel po njega. Gda je k njemu došel, rekel mu je vrag: ti moraš iti z menum, kajti je bog rekel. Kovač je rekel: dobro ja budem išel, samo si moramo zejti na put hrušek. Onde imam na vrtu jednu hrušku; nju bomo stepli pak bomo onda išli skup. Vrag je rekel: dobro. Ona su išli na vrt hrušek stepat. Kovač je išel na drevo a vrag je žakel držal. Kajti pak je bil kovač muden, rekel je vrag: hodi ti držat žakel, a ja ju bum stepal. Kovač je rekel: dobro, pak je držal žakel, a vrag je tak jako stepal, da se je svrž pod njim ftrgla, a vrag je opal vu žakel. Kovač fletno zaveže njega vu žakel pak ga dene na kovalo pak je rekel detičom: vudrite kaj igda morete. Oni vudri, a vrag je počel kričati: najte najte, pustite me, več nem nigdar došel po njega, samo me pu-

* Conf. Neven 1856. br. 5. str. 136: „Koren kovač“ (br. 8). Schleicher lit.: „Vom Schmiede, der den Teufel dran kriegte“.

stite. A oni vudri još bole, tako da su mu 'se kosti potrli. Onda ga stoprv pustiju. A on šepav odišel je k bogu pak mu je povedal, kaj se je pripetilo, a bog mu se je smejal pak je rekel: pustite ga, naj živi, kak dugo hoče. Onda je još dve sto let živel. Onda je sam išel v nebo pak je pokučil pak je rekel svetomu Petru, da ga naj vu nebo pusti. On ga neje štel. Onda je išel pak je pokučil na vrata od pekla pak je rekel: pustite me, ja sem kovač stari. Gda je to čul on vrag šepavi, rekel je: držite, dečki, kaj morete, to je on človek, koj je mene skoro zatukel. A oni su tak držali, da su im škrampli čez vrata išli; a on zeme kládivec s torbe pak je pribil 'se škrample vragom na vrata. Onda je išel vu nebo pak je pokučil. Peter polukne na vrata gdo je a on hitro hitil je svoju torbu vu nebu pak si je sel na nju pak je rekel: ja na mojem sedim a ne na vašem, i tak se neje vun dal i jošče dendenes gori sedi.

14. Sedem laži.

(Púšinci, štaj.)

Bila je enkrat ena baba, kera je mela tak grubo čer, da joj neje v celem kraji para bilo, pa so joj čuda v ógledí hódili. Baba pa je rekla: kerí će mojo čer dóbiti, more se tak dugo z ménoj spominjati, kaj bom jaz rekla, da je laž. Eden gospod mejo je tri hlapec, med temi tremi naj tega mlajšega sta ova dva za norca mela. Eden den so peláli tri voze gnoja mimo tiste babe. V útro je reko ti starši hlapec: gnes mi pélamo gnoj mimo tiste babe, gnes bomo gučali s tistoj baboj, da babo na laž postavimo, da bo baba rekla: to je laž. Naj ti mlajši reče: jaz bom túdi gučo ž njoj. Zaj reče ti starši hlapec: dobro jutro bog daj, mati; kaj delate mati? Baba reče: glavátice plejem. Zaj dale né zna kaj ž joj gučati, da bi baba rekla, kaj je laž. Za tim prfóra ti srednji hlapec, on reče: dobro jutro bog daj, mati; kaj delate, mati? Baba mu reče: glavátice plejem. Zaj on né zna dale ž joj gučati, da bi baba rekla, da je laž. Zaj dopéla ti naj mlajši hlapec, on reče: dobro jutro bog daj, mati; kaj delate, mati? Baba mu reče: glavátice plejem. On pa joj reče: mi že smo ga dugo dévet kádi naríbalí. Baba reče: to je dobro. A hlapec reče: neje dobro, da nam je vso splástelo. Baba reče: to je žleht, a hlapec reče: neje žleht, pa smo ga na jivo zvozíli pa je debélo hrástje zraslo. Baba reče: to je dobro, a hlapec reče: neje dobro, hrastje je vso vutlo bilo. Baba reče: to je žleht, a hlapec reče: neje žleht, da je puno meda bilo. Baba reče: to je dobro, a hlapec reče: neje dobro, je médved prišo pa je vsega pójo. Baba reče: to je žleht, a hlapec reče: neje žleht, smo medvéda dóbili pa smo dévet kádi meda ž njega napréšali, a baba reče: to je sakraménska laž. Te je ti najmlajši hlapec dóbjo čer, či sta ga glih ta starša dva za norca dřížala.

15. Od dečka, koj je 'se pojel, kaj je našel.

(Varažd. Toplice.)

Bil je jenkrat jen dečko pri jeni gazdarici, koj je 'se pojel, kaj je našel. On je šturil f špajzi tak dugo, dok je kaj našel, onda je pojel. Gazdarica pak je imela v jenom loncu pekmesa pak se je bojala, da joj ne bi pekmes pojel, da ne bi imela kaj za kolače delati pak mu je rekla: moj dragi dečko, ti si mi 'se pojel, samo ovo si ni, a kak da bi znal, da je to otrov; viš, da je bog dober, pak te je čuval. Viš, gda bi od ovoga samo malo pojel, ti bi mam vumrl; za to naj toga jesti, kajti se bojim, da mi ne bi vumrl. Dobro, rekel je dečko. Drugu nedelu išla je gazdarica k meši pak je rekla dečku: ti pripravi juhu govedinu i ovoga pajceka mi speči, kaj bumo jeli k obedu, i gda dojdem mora biti dobro 'se pripravljeno. Dečko je rekel: dobro, ja bum pripravil. Gda je ona odisla, dečko je najpredi juhu pripravil i skuhal onda meso, onda je del pajceka peč na raženj. Gda je bila vre lepa kožica, on si je mislil: im vre druga se napeče, pak ju je pojel. Onda je vrtel dugo a kožica se neje napekla. Gda je to on videl, mislil si je: gda dojde gazdarica dimov, ona me bude harila pak je počel štondirati, kak bi mogel napraviti, da ne bi bil bit. Vendar se je zmislil, da ima gazdarica vu špajzi otrova, pak je išel pak je 'se pojel, pak si je sel vu kut pak je čekal smrt. Dojde gazdarica dimov pak je pitala: Kaj si s pajcekom napravil? pak ga je štela biti. On ju je prosil, da mu naj mira dá, da bu taki vumrl, da je ves otrov pojel. Onda neje imela niti pajceka niti pekmesa.

16. Čudni konj.*

(Petrijanci.)

Jeden grof je imel ženu noseču i kobilu breju. Onu istu noč, gda je grofica porodila, obrejila se je i kobila. Vezda je grof rekel: ov konjič mladi ne bu ničij drugi, kak ovoga maloga, kaj se je narodil. A ovoga je maloga mati vmrla, gda ga je porodila i grof se je z drugom oženil, a konja je dal malomu, a ov konj je vse znal, kaj su se v hiži spominali. Ova se vezda mlada grofica napravi, da je betežna, a grof žalosten pak je rekel kaj joj je. Ona veli, da ne bu prvo ozdravela, dok ne bu jela jetra ovoga konja. V jutro dojde ov mladi v štalu i pove mu žalosten konj, da je rekla njegova mačuha, da predi ozdravela ne bu, kak bu njegova jetra jela, i rekel mu je, da naj molí oca, da naj ga ne zakole. Ide ov i prosi oca, i otec je rekel, da ga ne bu zaklal. Ali grofica reče, da nemre predi ozdraveti, kak bu njegova jetra jela, ali

* Glej sličnice v Jagićevem Archivu VII. 316. br. 46.

da on od ovde odide. V jutro dojde ov mali v štalu i pove konju, kaj je mačuha rekla, a konj mu veli: za to nikaj, da naj ti daju jednu sunčenu opravu, da onda ideš, predi ni. Grof mam dá raspisati i rihtik je dobil sunčenu opravu. Ov se je oblekel i sel si je na konja i triput okolo hiže obletel i mam je vu zrak odišel. Vezda dojdeju do jednoga grada, tam mu reče konj: idi ti dol i idi tu v grad i prosi službu, pak ovde ti je vuzda, gda buš štel mene imeti, samo stresí z uzdom i onda ti bum ja došel. Vezda ide on v grad i dobil je tu službu za vrtlarskoga dečka. Jednu nedelu su vsi odisli v cerkvu, samo je on ostal z naj mlajšom čerjom doma. Vezda se on zmisli za svojega konja i svoju opravu i strese z vuzdom. Konj je došel i on obleče sunčenu opravu. To vidi ta mlada kei toga grofa i dá ga gore zvati i reče mu, da naj joj donese črešenj. On se je fletno slekel i dojde gore pak joj je donesel črešenj i štel joj je črešnje na vrata dati, ali ona ni štela, neg mu je rekla, da naj joj nutri donese. On je nesel nutri i ona se je v njega zaljubila; jako za njim ginila, da je zbetežala. Grof je dal zvati doktore i doktori su rekli, da je zaljubljena i ona je rekla, da nikoga drugoga neće zeti, neg ovoga vrtlarskoga dečka. Grof je bil jako srdit i gda su se zeli, dal je zatvoriti v purinjak i nju i njega. Vezda je došlo vreme, da je moral grof v tabor iti pa su se ova gospoda posedala na konje. Onda veli njena mati: kaj ne bute zeli zeta sobom? I dali su mu konja mršavoga da ni mogel za njimi. On ide i dojde do jedne krčme i veli: vi ovoga konja imate dobro hraniti i gda se ja povrnem, da bude dobro debel i ja vam platim koštu za njega. Vezda strese z vuzdom i dojde njegov konj i on obleče svoju opravu. Ovi su mislili, da ga već nigdar ne bu za njimi, da je moral negde ostati. Vezda ide v boj i gda tam dojde, počel je tak sjati, da je neprijatelj ves izgorel. Vezda je baš bil jeden od neprijatela ovoga grofa v ruku strellil, a ov je došel dole i zavezal ruku z onem rubcom, kojega je na venčanju dobil, pak je odišel opet sjat tak dugo dok ni bil mir. Vezda idu ovi nazad i spaziju ovoga dalje od one krčme, gde jaši onoga konja staroga. Oni vele: gde je on zel tak l poga konja? on ga je bržčas vkral. Gda dojdeju dimo, rečeju da su tabor predobili. Vezda ov veli: i ja sem bil tu v taboru. Gde ti šnška, gde bi ti bil nego v tvojem purinjaku? A on veli: ja sem on bil, kaj je tak svetil, da su se neprijatelji morali predati. Ti šuga, kaj bi ti to bil. Ja sem bil, koj sem vam zavezal z onem rubcom ruku, kaj sem ga dobil na venčanju. Vezda se je oblekel v sunčenu opravu i jahal je na svojem konju, i grof je rekel, da je on vezda veći gospon, kak je on, pa su ga iz purinjaka izveli i doveli k grofu v hižu i od vezda su dobro živeli.

Nekoliko o naših družnih rastlinah.

Spisal *M. Cilenšek.*

(Konec.)

Še enkrat se napotimo v tujo deželo in sicer v blaženo Italijo. Ondi kjer je bila nekdanj rodovitna zemlja Volskov, ustavimo korake in preišljajmo takozvano pontinsko barje. Ni je žalostnejše dežele od one, ki se razprostira od Livorne do imenovanega močvirja na zapadni strani Apenninskega pogorja. Te gore so zdaj posekane do golega ter delajo na opazovalca utis strašne razvaline, katero še povodnji premnogokrat bolj pustošijo. Neki nenavaden plin — malaria — razvija se iz močvirnih tal, kjer gnijó vsakovrstne organske tvarine. Prebivalci, ktere je največja beda sem potisnola, podvrženi so mnogim boleznim; najnavadnejše so mrzlica, bolezni na jetrih in slezeni ter druge. Reveži so bledega, upadlega obraza, globokih mrtvih očij, napetega trebuha in slabih nog; temu sledi navadno rana smrt. Pa tudi v tej strašnej pustinji bilo je nekdanj srečno življenje, in zakaj, zató ker je bila obrastena z gozdovi! Človek je strašno grešil zoper ravnotežje v naravi, in strašni so temu nasledki. Kaj čuda tedaj, da je okužena večnega mesta okolica, in kdor le premore, zapusti jo ob poletnej vročini. Še v začetku 18. stoletja bilo je to drugače. Mogočen gozd lepih pinij je odvracal vse nezgode od mestjanov. Na povelja papežev Benedikta XIV., Gregorija XIII. in Siksta V. pa se je posekal sčasoma gozd, in malaria je jela razsajati.

Tudi letni časi so se vsled uničevanja gozdov po malem skoro predrugačili. Vsi so postali nestanovitni ter se tem bolj mešajo, čim bolj se obdeluje zemlja. Sevéda pustošenje ne pouzročuje množenja srednje letne toplote, ampak nje nejednako razdelitev na posamične mesece.

Pametni in razumni gorjani čuvajo svoje gozde tudi zatogadel, ker jim branijo selišča sneženih plazov in gorskih usadov. Ondi pa, kjer so jih posekali, so po zimi vedno v nevarnosti, da jih ne bi zasuli plazovi. Ob južnem vremenu udara se namreč sneg s strmin in golih vrhov. Čim nižje prihaja, tem bolj narašča s prva mala gruča, a ob gozdu se razbije in skopni brez posebnih nasledkov. Drugače sevéda je tam, kjer ni gozdne obrambe. S strašansko silo prilomasti v dolino, razruši hiše in staje ter pokoplje pod seboj ljudi in živino. Spomladi pa tudi živé v večnem strahu pred gorskimi usadi, ki se dogajajo vzlasti po takih krajih, kjer so zemeljske plasti več ali manj vzporedne s strmim površjem. Tudi te ustavlja gozd ob vznožji.

Po nekterih krajih, osobito po planinskem svetu, poje sekira še na drug način. Drevo za drevesom se namreč oklesti več ali manj, večasih

tudi do golega, to je, odsekajo se drevesu veje, da potém deblo pisane-
nemu drogu slično v zrak štrli. Obsekavanje se sicer vrši vsakih 7—15
let, a vendar premnogo škoduje. Rastlinam vzrastejo veje z listjem gotovo
ne zatogadel, da se jim potém odvzamejo pri živem telesu, ampak ker
so k razvoju neobhodno potrebne. Kako potrebni organi so listi drevesu,
pričajo nam najbolj po dolinah in ravninah rastoče vrbe, topoli, jeseni
in dr., katerim se jemlje najlepši kinč. Visokim, po nevihtah na vse
strani zakrivljenim štorom podobne životarijo samo z lubom in najmlajšim
vnanjim lesom, vsebina je segnila in vse so votle. Sredina jame prva
guiti, za njo pa mlajši les. Od kod ta prikazen? — Omenilo se je, da
so listi neobhodno potrebni organi. Tedaj zató, ker nimajo listja, ali
vsaj ne dosti. Razne snovi, ki redijo rastline, so raztopljene v vodi.
Vodeni sok kroži po posebnih organih ter oddaje trdne sestavine, ki pro-
izvajajo v zvezi z ogljikom rastlinsko telo, voda pa, izpremenivši se v
vodno paro, hlapi skozi posebne listne prodore v zrak. Vsled pomanj-
kujočega listja zaostaje voda v deblu, in ono začne guiti. Po gorah na-
vadno do tega ne pride, ker izgubijo tla senco, ali kmalu se pokažejo
baš isti nasledki kakor pri opustošenji.

Gorjani, katerim ni možno skrbeti za klajo govejej živini, redé često-
krat mesto ovac kože. No kože pa kože! Kaj gre kozam najbolj v slast?
Odgovor je pač predobro znan! Vsakej veji, katero morejo doseči, pojedó
vejice in sploh vse zelenje. Vsako mlado drevo pokvečijo, da ostane
prtilično in grmičasto, véasih se tudi posuši, in namesto lepega gozda
šopiri se po takih krajih ničvredna goščava. Poleg človeka so kože naj-
večje kvarljivke lesov po goratem svetu. Vse žuželke, katerih je prav
lepo število, ne zakrivijo toliko. Tú bode le pomagala deloma prosveta,
deloma pa železna roka v podobi zakonov.

Ne smemo pozabiti pomladanskih pojavov, ktere povodnji zovemo.
Uzrok jim je slabo gospodarstvo z gozdi po hribovitih in goratih krajih.
Dokler so zarasteni z lesom, topi se sneg polagoma spomladi, in snež-
nica tudi počasi odteka ter ne more nobene škode pouzročevati. Po golih
strminah in rebrih pa se taja sneg hitro, po jarkih se pokažejo siloviti
lijaki, ki se združé dospévši v dolino ter puščajo za sebjó znane žalostne
nasledke.

II.

Od obal sinjega morja do vnebókipečih gorskih velikanov spremlja
potnika druga vrsta družno rastočih rastlin. To so trave, ki gledé vnanje
prikazni tvarjajo poleg gozdov največje skupine. Samo zmerno podnebje
je obdarovano s tem kinčem, ktereга bi drugod iskali zaman. Razne
trave so glavna podstava našim senožetim; druge se rajši nastanijo ob
bregovih potokov, rek in jezer, a zopet druge okrožavajo močvirja. Vse

imajo v zemlji skrite korenike, ki vsako leto mlade kali poganjajo, se tudi razraščajo in takisto omogočijo zjedinjenje.

Kar so nam gozdi v velikem, to so nam trave v malem. Pod njihovichim varstvom vzrastó brezštevilne nežne cvetice, ki bi v lesu zaradi pomanjkujoče svetlobe poginole. Po razrastenih korenikah in senci vzdržavajo tla vlažna, napajajo zemljo in rodijo hladilne studence, vzlasti z gozdi skupaj. Sreberne pasove žuborečih potokov obkoljujejo ob straneh razne trave, gredó z njimi na višave in se razprostirajo ondi v planinske pašnike. Semkaj goni planšar za kratkega planinskega poletja svojo čredo in se peča v bornem šalaši z mlekarstvom. Semkaj zahajajo prijatelji narave in zdravega zraka, pustivši tužne misli vsakdanjega življenja daleč za seboj ter se čudijo divnej lepoti v nižavi nepoznatih planinskih cvetic, ki nalik raznobojnim zvezdicam, zvončkom, križcem itd. svoje glavice sramežljivo izmed travnih bilk molé. Ondi pa, kjer je svet poln propadov, visokih in navpičnih sten, strmoglavih robov in ostrih grebenov, po planotah pa raznovelikih skal in grobelj, tam kjer se med razsedenenim skalovjem divja koza pase in med gorskimi pticami planinski orel prvakuje; ondi opazuje navajeno prirodoslovčevó oko med drugimi bistveno planinskimi zelišči sem ter tja le posamično travno bil, ki se je naselila na ugodnej podlagi. Isto tako spremljajo potoke in reke v nižave in dobivajo, čim vlažnejša je zemlja, drugo zvonanje obliko, da jih ni skoro poznati od sorodnic, ter delujejo na svoj način. Spojene z močvirnimi mahovi in razboritim človekom pretvarjajo prevlažna tla v rodovitno zemljo in zboljšujejo okuženi zrak.

III.

Tretja skupina družnih rastlin sestaja iz raznih vresnic, ki niso sicer za naše kraje tolike važnosti, kakor na pr. za vročo Afriko in jednolične žalostne goljave v severnej Nemčiji, a vendar se jim neki pomen ne more odrekati. Vse se namreč odlikujejo po tej sposobnosti, da morejo izhajati tudi na najnerodovitnejših peščenih tleh ter oživljati in dičiti zemeljsko površje tudi tam, kjer bi se inače razprostirale peščenine. Pod njihovimi krili nastanijo se razne, vzlasti sorodne rastline, na pr. borovnice, brusnice; tudi grmičaste vrbe, toge trave in šaši pridružé se jim radi. Pusta tla se vedno bolj pokrivajo, in ker leto za letom vsaj nekaj gnijočih, s peskom pomešanih tvarin ondi ostaje, narašča tudi dobra prst. Po krajih pa, kjer poplavlja voda vresišča takó, da sicer ne tvarja jezer, a vendar ne more odtekati, dela se ropa, ki je v novejšem času postala jako važna. Akoravno slabo gorivo, daje v zvezi s čpavcem najboljši gnoj. Na dalje se sesedajo v njej razne raztopljene železnate rude v blatno rudo železovko, ki služi, ker železo iz nje proizvajano ni kovno, različnim ukrasom.

IV.

Zmerne kakor tudi mrzlejšje pokrajine so prava domovina premmogovrstnim mahovom, o katerih je bralec že ob priliki nekoliko slišal, a vendar so preiminentni, da bi o njih še ktere ne izpregovorili.

Mahovi so tajnocvetke in navadno mične rastlinice. Razmnožujejo se na mnogo načinov, in to pouzročuje njih družbeno življenje. Kjerkoli se nahajajo, povsod so zavetje majhnim živalicam, ki poginovši zapusté zemlji ravno isti dušik, kakor velike. Torej deluje mahovje na senožeti in v lesovji liki gnojna tovarna, in to tembolj, ker le vsako leto navzdol segnije in živalske snovi primernejše razdeli, nego bi to človek z najumetnejšim orodjem zamogel storiti. Na dalje so edini v rastlinstvu, katerim najbolj ugaja senca in osóje sploh. Ni z lahka dobiti senčnatega mesta, kjer bi se ne nastanili. To svojstvo združeno s tvorbo vrecev je v istini največje važnosti v gospodarstvu narave, in smelo lahko trdimo, da je priroda najmanjšim svojim članom podelila največjo moč. Vsakdo, ki razmere po planinah vsaj površno pozna, spominja se mehkih mahovitih ruš in blazin, po katerih se giblje često najživahnejše življenje.

V.

Že pri mahovih smo opazovali, da zahtevajo na prvem mestu vlago in senco, a v vodi prav za prav ne živé. Krivo bi vendar sodil, kdor bi mislil, da voda nima svojih rastlinskih prebivalcev. Dà, ima jih in to v toliko večjem številu, čim manjši so. Nekoliko je prav majhnih, prištevajo se najnižjim rastlinam ter mejijo na skrajnej stopinji živeče prirode rastlinstvo in živalstvo. Prostemu očesu so navadno nevidne in zategadel znane le tistemu, ki se z njimi ukvarja. Dostikrat sestavlja njih telo éna stanica; posebnih organov na njem ni videti, ampak vsebina izvršuje vsa opravila. Ona sprejema hranitbi služéce snovi ter izloča neporabne skozi vuanjo mrenico. Věasi je nanizanih več podolgovatih stanic v trakasto palčico, věasi zopet predstavljajo popolnejšim nekako slična telesa, ki so navadno sklopljena v blede-zelen póvlak naših stojéčih in počasi tekočih vodá z blatnim dnóm. Vse te nežne rastlinice imenujejo se alge.

V zjedinjenji kažejo ne samo velika, temveč najnežnejša bitja svojo moč. Gledé nekterih enostaničnih alg je velevažno omeniti, da iz sprejetih snovij izločajo kremenico, ki se seseda v oklop. Ta je trpežen in preostaje, kedar se rastlinica ugonobi. Ako še pa tudi zvemo, da je razmnožitev čudovito nagla, kajti vsaka rastlinica lahko za enega dne zaplodi milijon potomcev, katerih vsak okremeni in dokončavši življenje na dnu vodá vedno rastočo plast zemlje tvarja; tedaj nam ne bode odveč, razumeti veliko važnost tako malih teles.

Druge sladkovodne alge, vzlasti okraki, če tudi jako enovite, služijo deloma brezštevlnim majhnim živalicam v prebivališče in živež, deloma pa vzvišujejo zemeljske plasti. Kakor druge, jemljejo i one hranitbi pripravne snovi nahajajoče se v vodi vá-se ter razkrajajo razne soli. Tako na pr. razkrajajo vodni svečniki žveplene soli in izločujejo žveplo v podobi vodikovega žvepleca ter narejajo žveplene studence in kopeli; na drugej strani pa izločajo ogljikokislo apno, ki se na dnu seseda ter polagoma tvarja plast za plastjo. Litavski apnenec, ki se na spodnjem Štajerji, posebno med Savinjo in Sotlo v velikih skupinah nahaja, zgradjen je po predpotopnih algah.

Povodne enakoličnice združujejo se z algami čestokrat v takej množini, da stavijo prometu velike ovire. Ker narejajo večasih skupaj se držeče velike povlake, zabranjujejo vzduhu pot do nižjih plastij ter pripravijo živalske prebivalce v nevarnost. Ta odeja se potaplja vsako leto na dno in se osebi od vzduhovega kisika, brez kterega ne more popolnoma segniti. Vedno višje postajajo plasti teh trhljih tvarin in na zadnje dospó do vodne površine. Ropni mahovi so prvi, kterim so nastala nova tla in novo pozorišče. Pa tudi ni niti ene rastline, ki bi bila za ta posel sposobnejša. Imajo namreč v vseh svojih delih med navadnimi tudi nenavadno velike stanice, ki liki posodice delujejo. One vsrkavajo po staničnih prodorih vodo ter vzdržujejo tla vedno vlažna in močvirnim rastlinam pripravna. Višje se jim pridružijo in umrši povikšujejo že nastale ropne plasti. Iz navedenega povzame lahko vsak, da nastane večasi na čisto naraven način iz jezera barje, kterega človeška roka sčasoma preobrazi v rodovitno zemljo. —

Mogoče, da utegne kdo vprašati, kaj pa žitne trave, deteljšiča, konopljšiča, lanišiča itd., niso li ta tudi družno rastoča? — Sevéda, a to so le umetne družbe!

Urban Jarnik.

V epomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

(Konec.)

V.

Vsi Jarnikovi znanstveni spisi pričajo, kako marljivo se je pečal tudi s poznavanjem koroških razrečij in z nabiranjem narodnega blaga. A še bolj se začelja zanimati za oboje, ko je l. 1835. ustanovil L. Gaj „Novine“ in „Danico Horvatzko“ ter proglasil novo idejo ilirstva

ali jugoslovanske narodnosti in sloge. Takoj se je pokazalo vprašanje, katero narečje bi se imelo povzdignoti v pismeni jezik jugoslovanski. S tem je stala in pala vsa ilirščina. Na Koroškem poprijela sta se je navdušeno naš Jarnik in Majar ter se trudila, da se uresniči ilirska sloga. Radoval se je Jarnik, da pojema provincijalizem in selski patrijotizem, ki sta doslej kakor nekak kitajski zid ločila ilirska plemena. Nasprotoval je onim Ilinom, ki so se odločevali za ta ali oni govor, ter je branil stališče skupnosti in uzajemnosti.¹ Sloga pa se mora dognati najprvo v knjigi, kajti najpotrebnejša stvar vsakega jezika je slovnica, in v tej edinost sklanje in sprege. Kritično se imajo pregledati vse slovniške oblike, da pride na dan prvotno nepokvarjeno blago in kaj je lastno samemu narečju. Kar je skupnega, morajo vsi Ilirci prevzeti, goli provincijalizmi pa naj poginejo. Nepravilni so spodnjih Ilirov sledeči padeži: dat., loc., intr. masc. in neutr. pl. *-ima*, m. *-om*, *-ih*, *-i*; dat., loc., instr. fem. plur. *-ama*, m. *-am*, *-ah*, *-ami*; zatorej morajo prevzeti spodnji Iliri v bratskej slogi pravilne sklonne Slovencev; goraji Iliri pa naj popravijo té-le oblike: *i*, m. *in*, *ino*, *no*; *pri* m. *per*; *-om* m. *-am*, instr. brez prislova *s*; 3. pers. plur. *-é* m. *-ijo*; imperf. ali aor., kojega je slovenščina čisto izgubila. Oblike pa, ki so vsakemu narečju lastne in pravilne, naj hrani vsako plemo; take so končni l odgovarjajóč poljskemu l (dal, dav, dao; bël, bëv, bëo); gen. sing. adj. *-ega* *-iga* *-oga*; dat. sing. fem. adj. *-oj* *-ej* *-i*; poljski rhinezem (dëb) hrani tudi koroška govornica; torej naj se v ilirskej pisavi zaznamenuje ali z *ą* ali *ô* ali Metelkovim prekrizanim o (dąb, dób, dób). Jarnik ne zahteva „neshodnoga“; on je pripravljen predložiti svoje nazore pravičnemu, na pravih slovniških zakonih osnovanemu sodu. Nobeno narečje ne sme utonoti v drugem, temveč vsako si naj izposodi od brata soseda, kar se po obënih pravilih slovanskega jezika za najboljše pripoznava; in tako bode vzrastel obëi ilirski jezik, „koji će krasan i lepoglasan, bogat i uzvišen kroz mnoge buduće vekove slavno živeti moći“. V zglede, kako je pisal Jarnik ilirščino po lastnih predlogih uravnano, služijo nam pisma poslana St. Vrazu in Sreznjevskemu.² Kdor zasleduje razvoj slovenskega jezika, uvidi takoj, da so v Slovencih do malega vse terjatve našega pisatelja dobile književno pravico.

Da pa se morejo razni jugoslovanski govori primerjati med seboj, treba jih je prej dobro in natančno poznavati. V ta namen opisal je Jarnik koroško narečje³ in njegova razrečja, pri čemer ga je podpiral

¹ „Dopis iz Koroške. Od Bratomira Dolinskoga. In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“ V Danici Ilirskej I. 1837. broj 8. in sl. Pogl. Kres III. na str. 213.

² Objavljena v „Letopisu Matice Slovenske“ od I. 1877. na str. 156 in v lanskega Kresa II. snopiči.

³ „Obraz slovenskega narečja u Koroškoj od U. Jarnika. Z uvodom i opazkami od St. Vraza“ v zagrebskem časopisu „Kolo“ I. (1842) na str. 41—57.

St. Vraz, izvrstni poznavatelj štajerskih govorov. Dasi ovi popis ni popoln in se mu še dá marsikaj dostaviti, ima vendar svojo vrednost kot začetek slovenskega narečjeslovja. Z Majarjem vred nabiral je narodno blago, osobito odkar se je bil seznanil s St. Vrazom. V Vrazovej zbirki ilirskih pesnij je ena zapisana po Jarniku in več jih je njegovih, kakor se mi je poročalo, v Vrazovej ostalini, ki jo hrani naša Matica. Da se je bavil z rezijanskim narečjem, razvidimo iz celovških odlomkov in iz poziva Kopitarjevega do Jarnika, ki ga bereš v časopisu „Vaterländ. Blätter“ od l. 1816. v št. 31. Za Šafaříkov „Narodopis“ nabiral je gradivo po Koroškem, kar nam pričajo njegova pisma.¹ Ker je služboval po nemških farah ob nemško-slovenskej meji, porabil je priliko spoznavati tudi narodni govor nemških faranov. Sad njegovega truda bil je idiotikon nemško-koroških besed.² Zasledoval je vzlasti one besede in izraze, ktere je prevzela koroška nemščina od svojih slovenskih sosedov. Do l. 1826. nabral je bil precejšnjo svoto takih besed; nekaj jih nahajamo tudi v Etymologiku.

Slovarske in dialektične studije pa so privedle Jarnika do primerjajočega jezikoslovja. Izprevidel je bistroumni mož, da se dá uspešno delovati samo, ako se porabijo drugi slovanski jeziki. Trudil se je očistiti slovenščino tujk ter nadomestiti je z izvirno slovanskimi besedami. Zatorej je sestavil slovar slovanskih korenov, koje prisposodblja v osmih slovanskih narečjih. Tej stroki pripadajo trije spisi Jarnikovi v celovškej ostalini.³ Še en dan korak in dospel je do sanskritščine. Zadnja leta se je učil tudi tega za primerjajoče jezikoznanstvo neizogibnega jezika. V Jarniku imamo izvrsten zgled samouka, ki še le po neumornem trudu

¹ Kres III. 11. snopič in Letopis Mat. Sl. 1877. na str. 152 i. sl.

² L. 1858. ponujal je antiquar Köhler v Lipskem za 1 Th. 20 Ngr. sledečo rokopisno knjigo: „Kärntnerisches Idiotikon. Aus drei verschiedenen Sammlungen zusammengetragen und bedeutend vermehrt von U. Jarnigg.“ Obsegala je 20 velikih strani. Tako poroča Wurzbach. — V tukajšnjem zgod. društvu zasledila se je zadnji čas knjiga iz Jarnikove zapuščine, ki ima naslov „Za karbodi“. V njej je mnogo slovarnih doneskov, potem dnevnik stroškov v letih 1817. in 1818., ko je bila velika dragina, in nemški idiotikon pod naslovom: „Andere Provincialismen aus 3 Idiotie. zusammengetragen“, ki ima okoli 1400 besed. Tu je tedaj original onemu kor. idiotiku, kterega je Köhler v Lipskem v rokopisu hranil. Sedaj ga pa nima več, a tudi ne vé, komu ga je bil prodal!

³ „Sammlung der Wurzelwörter in den slavischen Mundarten mit einigen wichtigen Stammwörtern 1839“; „Sammlung fremder Wörter, welche in den slav. Mundarten als nothwendig (eigene Namen der Völker, Personen, Länder, Berge, Flüsse u. dgl.) oder mit geringer Veränderung aufgenommen, wie auch solcher, die durch wechselseitige Revision und Aufnahme der einheimischen gut gebildeten Wörter entbehrlich werden können 1839“ in „Vergleichung des polnischen Rhinesmus mit ähnlichen Wurzelwörtern der slavischen Mundarten.“ Pogl. o njih Kres III. snop. 8.

in dolgoletnem delovanji najde pravo pot. Čuditi se moramo o visokoletéih, a prezgodnjih idejah Jarnikovih, vzlasti kar se tiče primerjajočega slovarja slovanskih jezikov. Saj je ta ideja še le dandanes našla svojega vrednega zastopnika v našem rojaku Miklošiči, ki baš sedaj izdeluje primerjajoč slovar slovanskih jezikov.

Slika našega pisatelja bi ne bila dovršena, ako bi se ne omenjal Jarnik še kot duhovnik in dušni pastir. Odlikoval se je po skrbnem in vestnem poslovanji. Že l. 1813. pohvalili so deželni stanoví njegovo marljivost in dostojno vedenje; knezoškof krški ga šteje med najspretnjše duhovnike svoje škofije. A ne samo dolžnostij svojega stanú je vestno opravljal, temveč on je tudi skrbel za svoje farane, kakor je vedel in znal; bil jim je pravi dušni pastir in oče. Podučeval je prosto ljudstvo, ko so razsajale po kmetih nevarne bolezni. „Tri tedne hodil sem od prvega jutra do mraka iz hiše v hišo, pregledal sem roke in noge bolnikov brez vsega straha, tako da sem od hoje in govorjenja slab prihajal . . . prsi me že začnejo boleti, zakaj komaj je mogoče, neučnim ljudem kaj pametnega dopovedati.“ Tako toži sam. — Zanimal se je za vse, kar bi moglo biti kmetom v prid in dobiček. Nagovarjal jih je, naj si zavarujejo svoja posestva proti ognju, naj dadó otrokom staviti osepnice, zidajo nova šolska poslopja, pred vsem pa naj pošiljajo svojo decu redno v šolo.¹ Podpiral je sadjerejo, preganjal slabe pojme o božjih potih, o zvonjenji proti hudourju in dr. Kjer je služboval, povsod si je pridobival ljubezen in spoštovanje svojih faranov; še dandanes živi v prostem narodu spomin do Jarnika. Posebno skrbno pa se je potegoval za to, da se cerkve, po katerih je opravljal božjo službo, ne zanemarjajo. L. 1813. porabila se je crkvica pri mestnej bolnišnici za vojne potrebe; nerad jo je prepustil Jarnik vojaški oblasti. A jedva je ponehala največja potreba, naprosil je v imenu mestjanov, stanujočih v okolici, konsistorij, naj se hram božji zopet otvori svojej prvotnej rabi. V Blatogradu se je potrudil, da so vaščanje sezidali novo crkvico in križev pot na takozvanej „Luži“ pri Blatogradu. Da je pa branil slovenski jezik, kjer je trebalo, ni da bi še posebej poudarjali. Ko se je bil sprl s konsistorijem, kdo ima plačevati kaplana v Blatogradu, sestavil je več pol obsežno, s pismi iz farnega arhiva temeljito podprto razpravo o blatogradskih župnikih in dokazal, da mora župnik blatogradski znati slovenski ali sicer pa plačevati na svoje stroške slovenskega kaplana!

Jarnik je slovel tudi kot izvrsten pridigar. Njegove pridige so se odlikovale po jasnem načrtu, jedernatem govoru in točnih antithesah.

¹ V Carinhijo (l. 1819. št. 42. 43) poslal je članek: „Das Schulfest zu St. Donat bei der Eröffnung des dortigen neu erbauten Schulhauses am 26. Sept. 1819.“ Bržkone je tudi članek v Carinth. (1821. št. 21) „Die Volksschulen zu St. Donat und St. Sebastian und ihre grossmüthigen Beförderer“ iz njegovega peresa.

Kako je znal izbirati priprosto in kmetom lahko razumljivo snov svojim pridigam, kaže nam edini tiskani govor, kojega vsebina je: „Hajda podoba mladega človeka,“ razvrščena na 4 dele po teh le besedah:¹

Hajda cveti,
Bučele ređi,
Od strdi diši
Na tavžent pedi.

Mnogo truda je obračal na slovenski jezik ter pazil nató, da govori sicer za ljudstvo lahko razumljivo, a vendar pisмено pravilno. Slovenščina se v bogoslovji še ni predavala, ko se je šolal Jarnik; uvedel jo je še le Slomšek. Nevoljen piše l. 1822. Jarnik, da je celó v 19. veku slovenska zgovornost na lecah prepuščena „ljubemu slučaju“ v nadlogo in nezgodo novoposvečenim duhovnikom, ki morajo iti pastirovat na kmete. Pomagali so si, kakor so mogli. Gutschmannova slovnica in besednjak bila sta jim edina pripomočka. Jarnik jim je preskrbel evangelije in branja, molitvenike, slovnico in rečnik, in mnogo jih je probudil iz narodnega spanja. Da se je koroška slovenska duhovščina zavedala odslej vedno bolj in bolj svoje narodnosti, ni najmanjša izmed Jarnikovih zaslug!

Znan je bil Jarnik po vsej slovanskej zemlji. Občeval je ustmeno ali pisмено z Vodnikom, Kopitarjem, z Metelkoveci, Primicem, Slomšekom, L. Gajem, St. Vrazom, Wikoschem, prof. zgodovine na Dunaji, Šafařikom, Sreznevskim in dr. Kdor izmed imenovanih je potoval po Gorotanu, nobeden ni obotavljal se obiskati koroškega pisatelja, bodisi v Št. Mihélu bodisi v Blatogradu, kakor Vraz, Wikosch, Sreznevski. Vzlasti bratje Čehi, sploh za vseslovanski napredek najbolj zanimajoči se izmed vseh slovanskih narodov, opazovali so Jarnikovo delavnost. Časopis češkega museja v letnikih 1833. in 1838., časnik „Ost und West“ l. 1838., Šafařik v svojem „Narodopisu“ omenjajo častno našega rojaka, in Čeh Antonin Vojtišek opeval ga je l. 1837. v pesni, ki jo beremo v Vodnikovem Spomeniku. Jarnikovo delovanje pripoznavali so pa tudi koroški Nemci. H. Hermann sodi o njem takó-le:² „Ihm verdankt die Geschichte und Alterthumskunde die Enträthselung der Inschrift auf dem kärntn. Herzogstuhle, einer Zahl anderer slav. Ueberreste, die Zusammenstellung der Angaben über die Christianisierung Kärntens aus der Hauptquelle für die slav. Vorzeit, dem Anonymus de conv. Carantanorum, die Erhaltung und Deutung der Traditionen aus der Periode des dominierenden Slaventhums, wie der verbliebenen derlei Volkssagen und Gebräuche“ in na

¹ „Pridiga za 14. pobinkoštno nedeljo (Hajda podoba mladega človeka; govoril naš slavni jezikoslovec in rodoljub rajni U. Jarnik, 27. avgusta 1809.)“ v EinSpielerjevem „Slovenskem Prijatelju“ od l. 1861. na str. 412—419.

² „Handbuch der Gesch. des Herzogthums Kärnten“ III. 3. na str. 192 in 205.

drugem mestu:¹ „Erst Jarnik dachte daran, seiner Nation den Schriftgebrauch im ausgedehnteren Maasse wieder zu geben. Er verband sich mit den gelehrten Stammesgenossen an der Moldau, Weichsel, Newa, brachte eine Sammlung slov. Wurzelwörter zu Stande und zeigte in Gedichten mancher Art den Reichthum und Wohl laut seiner Sprache.“

Jarnika imamo torej staviti med probuditelje Slovencev in zlasti koroških Slovencev. On nam naj bode zgled, ki nas navdušuje za domačo stvar. Kot pesnik podal je rojakom svoje „mnogotere piesme“ in predstavljaj druge iz nemškega; spisaval je prostemu narodu pobožne in poučne knjige; trudil se je kot filolog na znanstvenem polji, da se uravna slovenski pisмени jezik po zdravih načelih in da se očisti materinščina tujih izrazov; sestavljal je obširne slovarje; opisal nam je kot zgodovinar ono slavno dobo kralja Sama in pokristjanjenje Gorotana; razkril je svojim rojakom s silo naravnih zakonov napredujočo germanizacijo na Koroškem; bil je marljiv nabiratelj narodnega blaga in ustanovitelj slovenskega narječeslovja; konečno izvrsten narodni paedagog in duhovnik po volji božjeje.

Sam in osamljen nastopil je bil Jarnik literarno polje; nikdo se ni čutil Slovenca. Ščasoma so se mu pridružili Schneider, Slomšek, Stucin in dopisovali so mu duhovniki po deželi. Nasledniki so mu trije možje, kateri so nam Korošcem v diko in ponos: Matija Majar, A. Janežič in Andrej Einšpieler. Vsak izmed teh treh je nadaljeval, kar je Jarnik začel: Majar narodno blago in uzajemnost slovansko v govoru in pismu, Janežič slovnico in slovarje, a Einšpieler izobraževanje naroda in šolstvo; vse to je moral prej obdelovati Jarnik sam. Da je bil Celovec za dobrih dvajset let literarno središče ne samo koroškim, temveč vsem Slovincem, je torej isto tako pripisovati Jarnikovemu delovanju.

Jarnik je bil možak prave ziljske korenine in velike, krepke rasti. Izpod visokega čela isknilo mu je duhovito žareče oko; njegova častljiva in dostojna postava imponovala je vsakteremu, kdor je občeval z njim. V urah brez posla bavil se je s petjem. Imel je harfo, katero je znal vrlo dobro ubirati. Pregarjal si je z njo duhomorne skrbi in bridkosti življenja ter si s sladkimi iz harfe izvirajočimi glasovi blažil svoje sree. Skladal je sam svojim pesnim napeve in uglašil pesni: Damon Meliti, Pustna, Zvezdje. Največje veselje pa mu je bilo, ako ga je prišel rojak njegov Majar iz Celovca obiskavat. Razvedril se mu je obraz, zažarelo oko, kedar je pritekla nečakinja njegova naznanjat: „Gospod Majar gredó!“ In stisnola sta si roki, posedla in pomenkovala se v trdo noč o raznovrstnih vprašanih v slovanskem slovstvu, ki so obadva prijatelja Ziljana enako zanimala. Isto tako se je oddahnil od trudnih opravkov svojega

¹ „Die literarischen Zustände Kärntens in der Gegenwart“ na str. 7.

poklica, kedar je zašel v Celovec. V družbi dragih prijateljev in znancev kakor Slomška, Majarja, Smolnikarja in dr. minole so mu preneglo pičlo odmerjene urice. Prijateljstvo bilo mu je vzvišen uzor in opeval je je v pesni, ki se je našla v celovški zapuščini. Zahajal je tudi rad s Slomškom v bogoslovnico, prepričal so o napredovanji bogoslovcev v slovenščini in navzemal se tu nove navdušenosti za sveto reč slovansko.

Zadnja leta ni užival Jarnik trdnega in stalnega zdravja. Zbolel je mnogokrat, a vselej zopet okrevl. Majar Ziljski, l. 1844. mestni kaplan v Celoveci, podaje nam o zadnjih trenutkih in smrti Jarnikovej sledeče poročilo, katero naj bode v zaključek naše spomenici. „G. Jarnik, fajmošter v Blatogradu, so že dolgo bolehovali in akoravno jih je včasih bolezen malo popustila, jih je pa zopet hujši poprijela. Pred 14 dnevi so jih zopet obhajali. Veliko ljudij je slo za sv. rešnim telesom in žalostni so klečali okoli postelje svojega ljubljenege dušnega pastirja. Po sv. obhajilu so g. J. blagoslovili vse pričujoče in celo svojo faro. Bilo je prav milo in žalostno. Od dne do dne so bolj otekali; videlo se je, da barkica proti kraju jadri; 11. rožencveta ob enajstih jih je Bog k sebi vzel; 13. t. m. bil je pogreb. Lepo so rajnegega počastili. Slava, komur slava gre! Prečastitljivi g. prošt in fajmošter stolne crkve v Celoveci L. A. Praskovic in še 10 drugih duhovnikov je bilo pri pogrebu. Ljudij je bila velika množica. Vse je rajnegega J. rado imelo, staro in mlado je bilo žalostno pri pogrebu in še priletnim možem so nehoté solze v očeh igrale. Duhovnik so bili po sreč božjem; prijazni proti vsakemu, videlo se jim je dobro srce že v pogledu, slišalo v besedah in kazalo se je v njihovem dejanji. Bili so mož visoko učen, znali so vsa slovanska narečja, ljubili so ves slovanski narod. Lice jim je sijalo, kedar so govorili o našem jeziku in narodu!“

Slava njegovemu spominu!

Žarenje neba.

Meseca decembra v preteklem letu in meseca januarja tekóčega leta opazovalo se je po celem svetu, kakor so poročali časniki, nenavadno žarenje neba. To žarenje neba se je videlo o vedrini vsak večer in vsako jutro, in sicer po več ur. Jaz sem opazoval v Varaždinu mnogokrat to čarobno in prekrasno prikazen in sem se prepričal, da je bilo žarenje neba po večerih obično mnogo jačje, ali tudi po jutrih ob petih in polšestih bil je večkrat sneg rudéč, kakor da je od bengaličnega ognja razsvetljen. Kdor me je na ulici srečal, vsak me je popraševal, kaka je to prikazen. Prosti ljudje so mislili namreč, da je v velikej daljavi

strašna nski ogenj. Ali jaz sem takoj začetkoma imel to prikazen za neobično jako večerno in jutranjo zarjo, in tako sem tudi razlagal prirodni prikazek. Poskušal sem prikazek večkrat s spektroskopom opazovati, ali ker je stroj naše gimnasije preslab, nisem določil zaželenega; zato sem se pa obrnul do znanih prijateljev, in oni mi poročajo, da je spektroskop pokazoval samo one črte, po katerih se zamore večerna in jutranja zarja spoznati. Da to žarenje neba ni bilo severni sij ali svit, prepričal sem se s pomočjo magnetnice; kajti ona je ostala pri začetku prikazka in skozi celi čas, dokler se je mogel videti, popolnoma mirna. Žarenje neba ni bilo dalje na severu največje, temveč na onem mestu obzorja, pod katerim je solnce zapalo. To vse pa je potrjevalo mojo prvo misel, da je žarenje neba neobično jaka večerna in jutranja zarja.

Kako pa nastane večerna in jutranja zarja? — Forbes trdi, da vodeni sopar solnčne svetlobne trake, ki skozi njega prihajajo, rudeče bojadiše. Ako gledamo skozi vodeni sopar, ki iz cevi lokomotive puhti, proti solncu, tedaj vidimo skozi vodeni sopar kraj cevi rumeno ali rudečo žolto ploščo solnea, na mestih pa, kjer se je vodeni sopar v bele oblake stisnol, ni mogoče videti solnea. Ta poskus nas tedaj uči, da nastane večerna in jutranja zarja, ne da bi oblaki sodelovali. Tako imenovani oblak „kopa“ tedaj svetlobnih trakov ne propušča, nego je samo odseva ali odbija. Večerna in jutranja zarja nastane tedaj vsled tega, da vodeni sopar nahajajoč se v ozračji samo določene boje propušča, žolte in modre boje pa le malo ali celo nič ne. Čim dalje časa idejo solnčni trakovi skozi sopar ozračja ali atmosfere, tem lepša je večerna in jutranja zarja. Zato se nam ta prikazek le na večer in v jutro prikazuje; kajti takrat je solnce blizu obzorja, in solnčni trakovi preidejo neizmerno velik pot skozi sopar ozračja.

Kaj pa je uzrok, da se je ravno ob gore omenjenem času večerna in jutranja zarja tako neobično lepo in jako prikazovala, o tem smo po časnikih različna mnenja čitali. Čujmo tedaj, kako so razlagali žarenje neba različni učenjaki.

Angleški učenjak Lockyer trdi, da so močni ognjeniki, ki so lansko poletje na Javi, Sumatri in sosednih manjših otokih silno bljuvali, mnogo prahú v ozračje prenesli. Res je, da se v ozračji takov prah lahko razširja; saj je že velikokrat veter „pasat“ pepel ognjenikov na milje in milje v ozračji raznosil. Ali neverjetno je, da bi prah pol leta v ozračji plaval, ne da bi se vlegel na zemljo, in solnčni trakovi bi še le za tolikim časom bili ta prah razzarili v našem ozračji; češ iz ozračja naše zemlje se ne more odstraniti. Da ni žarenja neba pouzročeval tak prah, potrjuje nam tudi to, da je spektrum pokazoval ravno take temne črte, kakoršne vodeni sopar uzočuje. Ognjeniki bi morali tedaj vodeni sopar rigati, ali ta bi se v velikih višavah tako zgostil, da bi moral na zemljo padati.

Prikazek bi tedaj ne mogel toliko časa trpeti. Tako je tudi Helmholtz v Berlinu razlagal žarenje neba.

Znani učenjak Falb je opazujóč žarenje neba videl velik rudeč kolobar okrog solnca. Ker ta kolobar lom svetlobe v ledenih iglicah stvarja, zató trdi Falb, da je baš ta rudeči kolobar tako silno ojačaval prikazek večerne in jutranje zarje. Vsled tega, trdi dalje Falb, more biti v ozračji neizmerna množina ledenih iglic. V teh iglicah lomijo se solnčni trakovi in tako uzročujejo različne barve ali boje. A če bi ozračje v resnici bilo tako napolnjeno z ledenimi iglicami, tedaj bi se ravno omenjeni kolobar okrog solnca ne mogel videti; zakaj on stvarja ono mejo podnebesja okrog solnca, da svetloba, ki prehaja iz nje skozi ledene iglice, niti našega očesa zadeti ne more. Rudeča boja kolobara bila je dalje posledek večerne zarje, ne pa uzrok silnemu žarenju nebá.

Veliko učenjakov mislilo je dalje, da žarenje nebá uzročuje zvezda repatica. Mogoče bi namreč bilo, da naša zemlja na svojem potu pride repatici v rep, in solnčni trakovi razsvetlujejo tvarino repa, in vsled tega je nebo tako žarelo. No ker se je pa žarenje neba opazovalo skoro cele tri mesece, neverjetno je, da bi se repatica na svojem potu tako dolgo mudila v našem ozračji.

Ozračje naše zemlje širi se v podnebesji ali svetskem prostoru neomejeno, in ravno zató, ker je ozračje naše zemlje neomejeno, morejo se plini naše zemlje s plini podnebesja izmenjavati. Znano je namreč, da iz podnebesja v naše ozračje prihaja železni prah. Tako se morejo tedaj tudi drugi plini, kakor vodenec, ogljenčev vodenec, kislec in vodeni sopar v določenem času v velikej množini našej zemlji približati. Tako je tudi ravno ob času žarenja neba po mojem mnenji došel v velikej množini vodeni sopar v ozračje naše zemlje, in zemlja je s svojo privlačnostjo ta vodeni sopar med pline našega ozračja pomešala. Ta v ozračji naše zemlje nakopičeni vodeni sopar pa vpija žolte in modre trakove solnčne svetlobe, kakor smo že bili gore omenili, in tako uzročuje baš on žarenje nebá.

Dr. Križan.

Donesek k zgodovini cesarskih ukazov v slovenskem jeziku.

Za „Kres“ spisal *P. pl. Radics.*

V Letopisu „Matíce slovenske“ za l. 1879. naznanil sem po naslovih célo vrsto cesarskih in deželskih ukazov in naredeb, izdanih tudi v slovenskem jeziku, od l. 1768. do 1790. Tu pa hočem v sledéčem priobčiti cesarski ukaz od l. 1770. v celem svojem obsežku, a nató še podati nekaj zanimivih črtic o znanem kranjskem zgodovinarji, Antonu Linhartu, kot prelagatelji cesarskih ukazov iz nemščine v jezik slovenski.

Cesarska naredba, dana dne 10. marca l. 1770. na Dunaji, je popisana od cesarice Marije Terezije. Ona ukazuje „popisovanje duš“ („Conscription der Seelen vulgo Landes Miliz“).

Tiskana je na majhnej poli in folio, in sicer na prvi polovini nemški, na drugej pa slovenski. Glasi se takó-le:

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin zu Hungarn, Böhmeim, Dalmatien, Croatien, Slavonien etc. Erzherzogin zu Oesterreich, Herzogin zu Burgund, zu Steyer, zu Kärnten, und zu Crain; Grossfürstin zu Siebenbürgen, Markgräfin zu Mähren, Herzogin zu Braband, zu Limburg, zu Luzenburg, und zu Geldern, zu Wirtemberg, zu Ober- und Nieder-Schlesien, zu Mayland, zu Mantua, zu Parma, zu Placenz, und Guastalla, Fürstin zu Schwaben, gefürstete Gräfin zu Habsburg, zu Flandern, zu Tyrol, zu Hennegau, zu Kyburg, zu Görz und Gradisca, Markgräfin des Heil. Röm. Reichs, zu Burgau, zu Ober- und Nieder-Laussnitz, Gräfin zu Namur, Frau auf der Windischen March, und zu Mecheln etc. verwittibte Herzogin zu Lothringen, und Baar, Gross-Herzogin zu Toscana etc. etc.

Entbieten Unseren Länder-Guberniis, Regierungen, Landes-Aemtern, Landeshauptmannschaften, Creishauptleuten, Landes-Eltesten, Jurisdicenten, Obrigkeiten, Magistraten, Inwohnern, und Unterthanen, was Würden, Standes, Amts, oder Wesens dieselbe seynd, in Unseren gesammten Königl. Bönisch- dann Nieder- und Inner-Oesterreichischen Erblanden, Unsere Kaiserl. Königl. und Landesfürstliche Gnade, und geben euch hiemit zu vernehmen.

Nachdem Wir misfällig vernommen, dass wehrend letzterem Krieg verschiedene Unterthanen von ihrem Gewerbe, Gründen, Weibern, und Kindern unter den Soldaten-Stand, hinweg genommen, oder wegen gewaltsamer Recrouten-Stellung auf vielfältige Art gedrucket, und gekränkét worden, Uns aber nichts mehr am Herzen lieget, als die nöthige Kriegs-Macht in solcher Maass unterhalten zu können, dass der Burger, und Fabricant bey seiner Handthierung, und Gewerbe, der Bauer aber bey seinem Grund ruhig verbleiben, die ein-

My Maria Theresia skus Boshjo Gnado Rimfka Cefariza, Udova, Kralliza na Ogerfkim, Pemfkim, u' Dalmazie, Hrovafkim, inu Sklavonje &c. Erzherzogna u' Oeftraiho, Herzogna u' Burgando, u' Staierfkim, u' Korofkim, inu Krainfkim; velika Firfhtna u' Siebenbirgo; Markgrafna u' Marfkim; Herzogna u' Brabando, Limburgo, Luzenburgo, Geldro, Wirtenbergo, fgurnim inu dulnim Shlešo, Mailando, Mantae, Parme, Plazenze inu Guastalle; Firfhtna u' Shwabfkim, firfhtoufka Grafna u' Habpurgo, Flandro, Tyrolo, Hengavo, Kyburgo, Gorize, Gradifke; Markgrafna Suetiga Rimfkgiga Kralleftva u' Burgavo, fgurni inu dulni Laussnize; Grafna u' Naumuro; Gospa Slavenfke Marhe inu Mehelno; u' udoufki ftan postaulena Herzogna u' Lothringo inu Barro; velika Herzogna u' Tofhkano &c.

Sapovemo uffim nashih Dushelah naprei postaulenim Nameiftnikam, Vifharjam, dushelkim Oblaiftnikam, Poglavarjam, Kraishauptmannam, grefhintkim inu meiftim Gospofkam, uffim nashih Krallevih Pemfkih, sunainih inu notrainih Oeftraheriovih Dushelah ftojezhim Goftravuzham inu Podlofhnim, kar kol sa ene fokuffi, fhlusbe, ftanu, ali rodu taifti fo, nasha Kralevna, Cefarfka inu Firfhtoufka Gnado; inu damo vam skus to saftopiti.

Po tem kader smo My navelna fhjshali, de u' zhafu te sadne voiske mersketeri podlosni od fuoiga antverha, semle, shene, inu otruk pod ta shounirfki ftan fo useti, al sa vole perflenja k' temo shoutu na veliku vish ftiskani, inu oskodvani bili; Nam pak nezh vezh per forzu na leshi, koker to potreбно shounirfko mozh na takshino visho dershati, de ti meiftniki, inu faberzhani per fuoim delli inu antverhi, ti kmety per fuoih semlah mirnu ofstali, ti edini fynovi, tudi ednih Hzeri moshje, ti moiftri tega kupzhishkiga della, ti antver-

zige Söhne, auch einziger Töchter Männer, die Commercial-Werkmeister, Gesellen, und Jungen, oder wer immer sonst die Agricultur, dem Handwerk, denen Fabriken, Manufacturen, und Commercio nöthig, dabey ungestört gelassen werden möge.

So haben Wir für nöthig befunden, eine allgemeine Seelen-Beschreibung zu veranlassen, um alsdann ein Mittel festzusetzen, wie anstatt der bisherigen dem Unterthan zur Last gefallenen Recrutirung, wovon Niemand sicher ware, auf eine andere, jedermänniglich unschädliche, ja heilsame und selbst dem Recrouten angenehme Art, da er durch die eingeführte Beurlaubung die meiste Zeit des Jahrs, wann er will, bey den Seinigen verbleiben, und in seinem Geburts-Ort einen Verdienst sich erwerben kann, der Wehrstand zum allgemeinen Schutz sicher gestellt werden könnte.

Zu diesem Ende hat diese allgemeine Beschreibung von Kreis-Aemtllichen Commissarien, und Militar-Officieren gemeinschaftlich zu geschehen, und ist zugleich auch die Conscriptio des Zug-Viehes, und Numerirung der Häuser auf die von Uns vorgeschriebene Art, und Weis vorzunehmen.

Wir versehen Uns dahero, dass Unsere getreue Unterthanen, dieser allgemeinen Beschreibung sich gehorsamlich unterziehen, gesamt bey Haus ruhig verbleiben, und auch ihr Zug-Vieh getreulich zur Beschreibung anzeigen, solches weder aus Mistrauen verstecken, noch sonst ab Handen zu bringen trachten werden, weilen in desselben ruhigen Besitz, und Gebrauch Niemand bekränket, noch jemanden ein Stück gewaltsamer Weise abgenommen werden solle.

Dahero aber wider besseres Vermuthen ein, und andere Unterthanen sich der Beschreibung entziehen, verstecken, oder gar entlaufen, auch sein Zug-Vieh verbergen würt; so ist Unser ernstlicher Wille, und Befehl, dass ersterer, wo er sich immer betretten liesse, handfest gemacht, und auf einen zweyjährigen Festungs-Bau abgegeben, letzteres aber, wo es gefunden würde, confisciret werden solle.

harski tovarshi inu fantje, ali katerikuli fo k' temo obdelvaino te semle, k' tem antverho, k' tem faberkam, k' ti kupzhy, ali drugim dellam potrebnj per fuoimo ftanu u' pokoi se puftje.

Sa vole tega fmo My sa potrebnj, uffezihernu popiffvainje teh dush naprei useti, inu to visho gori poftavit, po kateri na meifti tega dofedeiniga, tem podloshim toku nadleishiga persilianja k' temo shounirskimo ftano, od kateriga nobeden figurn nei biu, na eno drugo uffakaterimo nashkodljivo, ja nuzhno, zhou temo foudafkim novizhu perjetno visho, kir on skus to gori postavlenu pollovaine ta nar vezhi zhas tega leita, oku ozhe, per teh fuoih oftati, inu fuoiga roiftva Kraju sebe kei pershushit samore, ta antverh k' uffazbiherni varnofti bi se u' en sigurni ftan poftavit mogu.

Is tega konza ima letu uffazbihernu popiffvainje od teh Kraishauptmanskih Komissariou, inu od teh shounirskih Ofizirjou skup, inu tudi tu popiffainje te voshne shvine, inu ftiveinje teh hish po ti od nas naprei piffani vishi naprei usetu biti.

My tedei saupamo, de se bodo nashi fvesti podloshni temo uffazbihernimo popiffvainjou pokorno podvergli, ufi skup doma per miri oftali, inu tudi neh voshno shvino k' temo popiffvainjou fvesto iskafalli, inu nikar taifta is ene nasauplivasti, skriti, al kam ukrei odptellati se postopili bodo; kir se neima nikoger per imeinu in fhpoeinu te shvine ena fhkoda fturiti, al ena taiftih po sily oduseti.

Aku bi pak super nashe upaine eden al drugi teh podloshnih se od tega popiffvainja odtegnu, skrou, al zhou pobeignou, tudi fuojo voshno fhvino skrou, tako je nasha oiftra vola inu povelle, de en takshni, kirkuli bode maiden, ima sadershan, inu na dua leita fhanze kopat poslan, ta fhvina pak, aku bi se naidla, oduseta biti.

Wornach also jedermänniglich sich gehorsamst zu achten, und für Schaden, und Nachtheil zu hütten wissen wird.

Dann hieran geschiehet Unser ernstlicher Wille, und Meinung. Gegeben in Unserer Haupt- und Residenz-Stadt Wienn den 10ten Monats-Tag Martii im Siebenzehnen Hundert, Siebenzigsten, Unserer Reiche im Dreyssigsten Jahre.

Sa vola tega bode filiherni veidou se pokorni skafat, inu pred fikode varvat.

Na tem obstoji nasha terdna vola inu mainengo. Dano u' nashimo velikimo Meifto nashiga stanvainja na Duneju ta X. dan tega meiza shufhiza tem taushent fedemftu inu fedemdefetimo, nasho regierunge tem tridefetimo leito.

*
*
*

Zasluge A. Linharta za slovenski jezik so se že čestokrat poudarjale.

Vodnikov „Spomenik“ (l. 1859) nam jasno priča, kako je on vsestranski pospeševal delo in trud našega prvega pesnika, V. Vodnika. Osebito vidi se to iz pisem, ktera je nepozabljivi naš Maecen baron Žiga Zois pisal V. Vodniku.

Koliko je Linhart storil za naše slovensko gledališčno slovstvo v njegovem prvem početku, to nam je dokazal svoje dni Bleiweis.

Kako uspešno pa je širil Linhart v svojej žalibože nedokoučanej zgodovini dežele kranjske spoznavanje jugoslovanskega bistva in značaja v daljših literarnih krogih, o tem se prepričamo, ako le pogledamo v Jenavski slovstvenik (Jenaeer Literaturzeitung) od l. 1797. Ondi beremo doslovno med drugim tudi tó-le: „Die ganze Geschichte gewährt Belehrung und Vergnügen auch durch das Gemälde von den Sitten und Gewohnheiten der südlichen Slaven; schätzbar finden wir die reichhaltigen Bemerkungen über die slavischen Sprachen itd.“

Ali novo bi utegnolo biti sledeče poročilo. Linhart je več let kot okrožni komisar pri vladi v Ljubljani zraven svoje uradne službe predlagal cesarske ukaze v jezik slovenski in dobil za to delo posebno plačilo.

Exhibitni zapisnik notranje-avstrijskega gubernija v Gradci podaje nam dotične date. Glasijo se takó-le:

„Nr. 2386. 12. Juni 1791 Anton Linhard Kreis-Commissär in Laibach bittet um Anweisung der Douceur für die Uebersetzungen der Circulare.

Nr. 2749. 5. Juli 1791. Die Buchhalterei adjustirt die angesuchte Remuneration des krainischen Kreiskommissärs Anton Linhard wegen vom 20. Mai 1790 bis 1. Juni 1791 ins Krainerische übersetzten Patenten und Currenden.

Nr. 4630. 24. Oktober 1791. Hofkanzleidekret vom 6. October d. J. wird dem Kreisskommissär in Laibach Anton Linhard für die bewerkstelligte Uebersetzung der Allerhöchsten Verordnungen und Patente in die krainerische Sprache die eingerathene Douceur von 12 Duc. oder 54 fl. bewilliget.“

Iz teh izpiskov — listine same se žalibože ne najdejo več — razvidimo, da je Linhart najvišje ukaze in patente prelagal iz nemščine v slovenski jezik od dne 20. maja l. 1790. do 1. jun. l. 1791., tedaj éno célo leto; in za to je prejel na lastno prošnjo, potéu ko je vse predpisane stopnje prehodila, vsled dvornega odloka 54 gld.

Linhart je bil torej prvi slovenski prelagatelj, ki ga uradno po imenu poznamo.

A vendar še nisem do sedaj mogel zaslediti nobene okrožnice ali patenta, ki bi ga bila Linhartova roka prestavila. Morebiti napotijo te vrstice prijatelje našega slovstva, da preiščejo v tem smislu stare grajske pisarne ali arhive po župnijah. Upati je, da se še najde tu pa tam kaka okrožnica, ki spada v omenjeni čas od 20. maja 1790 do 1. jun. 1791.

Tudi bi bilo jako zanimivo, ako bi zvedeli imena vseh poznejših slov. prelagateljev in poznali njihova dela. Marsikaj do sedaj še celó skritega utegne priti sčasoma na dan. Le iskati bude treba! Zakaj vsak, še tako skromni pisмени spomenik slovenski iz preteklih stoletij je velike vrednosti ne le za našo slovstveno, temveč sploh za zgodovino našega naroda!

H koncu še podajem dragim čitateljem maloznano slovensko pesmico Antona Linharta. Okoli leta 1780. govorila jo je neka deklica v ljubljanskem gledališči. Pesen še ni naznanjena, ali nahajamo jo tiskano na posameznem lističi v ljubljanskej knjižnici.

Pesmica se glasi:

Fantji! en lep zvet je ta,	Vam b' jo rada predala
Kar kol lubesen da,	Ne bo velik kofhtala,
Is moiga malga verta	Lubi Fantji! kupite
Éna rosha bres terna:	Sa en repar al dva
Pa she ni prav odperta	Frifko naprei stopite
En dober duh ima.	Dober kup vam fe da.

Slovenske besede v tirolskej nemščini.

Spisal *Davorin Trstenjak.*

Zgodovinopisci pripoznavajo, da so nekđaj na Tirolskem stanovali Slovani; le v tem si niso edini, kdaj so se bili tam naselili. Schmeller, Schlötzer, Mannert, Contzen niso dvómili, da so bili Slovani že v pradobi takraj Dunaja do jadranskega morja naseljeni. Contzen išče zvezo jadranskih Slovanov z onimi v zapadu stanujočimi pri Bodensee-u (lacus Venetus), in Landau dokazuje iz značaja stavb in stavbenih podob hramov in hiš, da so v pradobi morali v južnej Nemčiji stanovati Slovani.

V zapadu Norika je mejo delala reka Inn med Raethio. Tukaj nam stari pisatelji imenujejo različna ljudstva illyrske, ligurske, etruske in

keltske narodnosti. Kdo so bili prebivalci Norika, predno so prišli Kelti v noriške pokrajine, tega vprašanja še niso starinoslovci do prepričanja rešili. Ne davno jim je bilo vse keltsko, kar je stanovalo v noriških planinah, sedaj pa že mnogi trdijo, da so v tem planinskem svetu pred Kelti stanovali — Liguri; nekteri se trudijo celo dokazovati, da je bilo to gorovje stanovališče Etruskov. Le Slovanov ne morejo ali pa nočejo najti, dasiravno se spravljajo tehtni dokazi na dan, in če tudi trdenje, da je naseljevanje Slovanov v 6. stoletji po Kristu že drugo, ni baš absurdno. Ker ne morem odstopiti od tega mnenja, marveč nahajam zmirom novih razlogov za svojo teorijo, da so v Noriku že bili v pradobi tudi Slovani naseljeni, ki so po prihodu Keltov prišli pod oblast tega bojevitega plemena, pozneje pa pod oblast zmagonosnih Rimljanov in slednjic Germanov, mislim tudi, da so nekteri teh jezikovskih življev, ktere v tirolskej nemščini nahajamo, že iz starih časov. Ne zdi se mi namreč mogoče, da bi frankovski in bavarski Nemci, ko so pod Karolom Velikim noriške pokrajine spravili pod svojo oblast, bili tako hitro mogli toliko množico ponemčiti. Oni so našli v tirolskih, koroških, salzburških in štajerskih gorah že zelo oslABLJENO slovensko pleme, kteremu so bili Kelti in Rimljani narodno koreniko podrezali. Po redkem že naseljene slovenske pokrajine napolnili so nemški kolonisti, kteri so ostanke slovenskega jezika in slovenskih šeg še bolj iztrebili. Vendar jezikovski ostanke v tirolskej in koroškeji nemščini pričajo, da tirolski in koroški Nemci niso skozi in skozi čiste germanske krvi. Te jezikovske ostanke sem nabral iz knjige: „Tirolisches Idiotikon von J. B. Schöpf. Innsbruck 1866.“

Dasiravno ne utegne vsaka beseda biti brezdvombeno za slovensko sprejeta, vendar večina jih je gotovo slovenskih; nektre so se še ohranile v ruskem, českem in srbskem jeziku, in baš ta prikazen je za starinoslovce kaj zanimiva in zasluđuje globjega premisljevanja.

Ainschlizen (plur. Wind. Matrei), Stachelbeeren, iz anžolice = Johannesbeeren, od Anže, Janže, Johannes.

Änzen (Lesach — Pusterthal), tudi anaze, Deichsel, že od Jarnika primerjano s slov. ojnice.

Aser (Sarnthal), Sack, verächtlich grosse weibliche Brust. Schöpf primerja švabsko: âser, Sack; a ni li ta beseda slovenska? Slov. ažer, Westentasche, iz korenike: az, spalten; primeri žep, Westentasche, žepno, Kluft, iz korenike žap, spalten.

Aunitzen, tudi naunitzen (Pusterthal), Schwarzbeeren, skaženo iz: malinice, malince, kakor koroško-nemško: Hetschepetsch iz hipečeje, šipečeje, thema: šipek, po Jarniku.

Bekez'n (Pusterthal), Laut des Wimmerns bei Menschen und Thieren, slov. bekečem.

- Betsch, beatsch, männliches Schwein, po vsem Tirolskem znana beseda, slov. pače, pačej, pačka, pacej, pajcek, pujcek, dialekt. koroško slov. peca, Saa, polsk. pac-uk — pac-j-uk.
- Besen, rennen (von Rindern, wenn sie von Bremsen gestochen sind), slov. bezlati, bezgati, šlesko: bisln, z istim pomenom in je iz slovanščine.
- Blöschchen in plöschchen, schlagen, primeri: pleskati, plosk, plešati, Getreide ausklopfen, litov. plėkti, schlagen.
- Bloch, Balken, slov. ploh. Na pepelnico ploh vleči, po vsem Slovenskem znano, je tudi v zgornjej Innskej dolini navadno.
- Bloscha (Ehrwald), aufgedunsenes Gesicht, slov. ploča, pločast.
- Bogritte (Pusterthal), schlechte Schafstallung, slovaški: pograta, Bretterdach, Brettergemach auf dem Dachboden, bayarskonem. bograd, Lager der Holzknechte. Tudi na Gorenskem je beseda: pograd dobro znana. Glej Kres I. 504.
- Bräde (Praegratten v Pusterthalu), wird gebraucht von der Kuh, deren Euter von der Milch strotzt; primeri koreniko: bred, bredji, breji, praegnans, srb. brendit, anschwellen.
- Branschet (Eggenthal), schwärzlich gelb, starosl. bron, česk. brun, cinerei coloris, bronéat.
- Brül, Pfütze, Sumpf, slov. prule, primeri: Prule, ime mužnatega kraja pri Ljubljani. Korenika pru, waschen. Schmellerjevo primerjanje s srednjelet. brogilus, franc. breauil, ital. broglio, ni prikladno, ker ta beseda pomenja „ein umfriedetes Gebüsch“, ne pa mužo.
- Britsch, flaches Brett zum Breitschlagen des Düngers, iz perič, peraća, kor. per — perem.
- Bugker (Oberinntal), Schreckpopanz für Kinder, rusk. pugat, erschrecken, puga, Gespenst.
- Buhin, buhizer, Nachteule, buhača, ker buha, torej die schnaubende, blasende.
- Dabernize, Sauerbeere, debernice, iz deber, Waldhügel, ker na debru rastejo.
- Dêza, Bactrog, slov. in rusk. deza isto.
- Dörcher, Gesindel, slov. drhal.
- Dober, gut (Leukenthal), slov. dober.
- Dorgkes (Unterinntal), Tölpel, slov. torkljež, štorkljež, štorkljati, -ungeschiekt einhergehen.
- Fochenz, Weizenbrod, das um Ostern geweiht wird, slov. pogance, koroškosl. pohance, korenika: pog, gerundet, kuglig sein, iz ktore: pogača; ital. focaccia je pod pepelom pečen kruh.
- Gande, teigartige Substanz, slov. godla iz gandla, Wurstsatz.

- Geislitz, Haferbrei, sauer und kalt genossen, česk. kiselice, Hafermuss.
- Gigl, plur. Füsse im verächtlichen Sinne, srb. gigalje, Stelzen, grallae.
- Gitsch, gitschele, Mädchen, ako ni pokvarjeno iz: deklič, gotovo iz: keča, gorišk. čeča, Mädchen, Puppe, venetsk. cecino, sansk. çiču, Junges. Izpeljava iz dietmarschenskega: gütte, jutte, koza, ni prikladna; tudi starovisokon. *tt* se ne izpreminja v *tseh*, marveč v *ss*, primeri goth. gaitai, staronemšk. caiz, novonemšk. geiss, tirol. goas, v Vinschgavu gittel, mlada koza. Različno od teh besed tirol. kitz, srvisn. chiz, staronord. kid, Ziegenvieh; šleskonemški gütte, jütte, Mädchen, pa je iz litovsk. gotie, Mädchen.
- Grieg (Eckenthal), Karren, venet. erica, iz staroslov. krkyga, Räderfuhrwerk, skaženo.
- Griegl, grivel, schmaler Streif zwischen den Feldern, slov. grivelj, grivolj, griva, isto.
- Giggeler, Hahn, srb. gig, Hahn, giguša, gigulja, eine Art grosser Henne. V Kitzbüchel: gigin, gighin, After der Henne, ali iz gig ali pa iz gega — zeza, After.
- Gumpe, Narr, Cretin, slov. gumpee, idem, gump, der Knopf, zatorej on, ki ima na vratu gump.
- Gungk, Weideplatz zwischen Hügeln (Vinschgau), slov. gonik, primeri litov. ganau, pasco gregem.
- Gunne, Grube (Oberpusterthal), slovaški: konie, Grube.
- Jänke, langer Weiberrock, janken, kurzes Oberkleid, slov. janka, jankar.
- Jutten, Käsewasser, Molken von süsser Milch (zmedki), sie mögen nun den Schotten in sich haben oder davon abgesondert sein; slov. po Goriškem in Friulskem juta, jed iz kislega zelja in fižola, med katero se moka zmeša. — Litovščina nam daje najnaravnjšo razlago, tam nahajamo: jauti, Mehl im Wasser einrühren. Korenika ju, drehen, mengen, herumwinden, rühren; iz te rusk. ju-ra, ju-raga, Käsewasser, torej je poznamenovanje nastalo po jurenji, mešanji, medenji. Po Curtiji so pratorodne gršk: ζω-μός, Suppe, lat. jus, jusculum, in slov. ju-ha. Jutten pomenja torej izvorno isto, kar slov. beseda zmedki, Rührmilch. Tudi v koroškej nemšč. jutten, Molken, Käsewasser. V nemščini ni ta beseda znana, pač pa v novokeltskih narečjih, kornsk. iot, puls, Brei, armorsk. iot, iod, starokambrisk. iot, puls, kaša, staroirsk. it (Zeus, Gramm. Celt. II. 1122). Beseda je utegnola po armorskih Venetih priti v Britanijo.

(Konec pride.)

Jezikoslovna opazka.

Spisal *M. Sila*.

V nobenej slovnici slovenskeje ne nahajam nekih po Kraškem navadnih primerjevalnih oblik. Naj blagovoli kak strokovnjaški jezikoslovec to znamenito prikazen slovenščine razložiti. — Prilogi poznamenujoči prostor dobivajo v sredi besede nekov vzklik *o!* namesto *s* početka ali na konci, kakor vokativ ženski (*ženo!* o mulier!). Ti prilogi so:

Velik, veči (večji) in vóvlik, žensk. velóvka, sr. velóvko t. j. jako velik, a, o. Na pr. vóvlik hrast = strašno velik; III. stop. največi.

Visok, viši (višji), tudi visokejši in visóvk, a, o, = jako, grozno visok. Na pr. visóvko v zrak se dvigne orel; III. stop. najviši.

Globok, globokejši in globóvk, a, o. Na pr. to je globóvka jama = strahovito globoka.

Širok, širokejši (bolj širok) in širóvk, a, o. Na pr. širóvko polje = jako široko.

Debel, debelši (bolj debel) in dôvbel m., ženski pa debóvla, sr. debóvlo. Na pr. debóvla hruška = jako debéla, debóvlo jabolko = nenavadno debelo. Prislov: dôvbel.

Težek, težji (bolj težek) in tóvžek, a, o. Na pr. tóvžek kamen = neizmerno težek. Tóvžka butara = silno težka.

Prislov: Daleč, bolj daleč in dôvleč = grozovito daleč. Na pr. Amerika je dôvleč!

Dosti, več in dôvsti = silno dosti.

Tudi nekteri glagoli, poznamenujoči silen napor pri delu (gibanji), obrazujejo se po tej obliki. Na pr. Teči in namesto: hitro teči kar se dá, tóvči. Vendar gledé glagolov veljá ta oblika večinoma le pri otrocih, t. j. v otroškem jeziku: Na pr. Tóvci sinek in glóvdi, kaj ti je mamica prinesla = kar le moreš teči ter čudi se in glej. Žugáje reče se otroku: Le móvči! le móvči! (molči), bom povedal očetu, kaj si storil! Navadni molči — muči! govori se le v pomenu: počakaj!

Le malo število je takih glagolov. Znano je še, da rečejo: Vlôvci = vleci, kar le moreš. Ko sem č. g. o. Stanislavu Škrabec-u (slovníčarju „Ovetja iz vrtov sv. Frančiška“) pisal o teh oblikah, odgovoril mi je učeni gospod, da ga te oblike spominjajo na tiste ameriksanske jezike, „die durch Ueberschreiten der Grenze des Wortes einen neuen Sprachtypus (den Typus der einverleibenden Sprachen) begründen.“ Kaže, kakor bi bil vzklik človeka, ki se čudi, torej interjekeija, ki je prvotno stala menda spred pred dotičnimi besedami; kako jim je zalezla za kožo, to si seveda ni lahko misliti; da je izpodrinola postavni samoglasnik, pa potem že ni tolikanj čudno. Morebiti pové kdo verjetnejšo razlago; pa

ko bi je tudi ne, stvar je vendar vredna, da jo slovenski jezikosloveci registrirajo. V književno slovenščino seveda se take oblike pač ne bodo mogle sprejemati, ker so le lokalno-dialektična posebnost, ki niti po Krasu ni sploh znana ali v rabi, in drugi slovanski jeziki nimajo, da bi jaz vedel, nič podobnega. — Tako piše o. Stanko.

Drobnosti.

F. S. Vilharjeve skladbe. Slovenci smemo ponosni biti, da nam je naš domači umetnik F. S. Vilhar priobčil svoje krasne skladbe, pri katerih moramo občudovati genij in mojsterstvo našega rojaka. Ta I serija skladb je imenitna knjiga glasbenih umotvorov, kakršne Slovenci še nismo imeli. Ona nam daje nado, da imamo v Vilharji moža, ki bode vsled svoje izredne nadarjenosti, svojega temeljitega znanja pri lastnej mu neutrudljivej delavnosti pridobil si slavno ime; kajti uspeh, kterega je dosegel s to I. knjigo, je velelep.

Je že oče Miroslav Vilhar vnet bil za svoj narod in podaril mu mnogo lepega kot pisatelj in skladatelj, tembolj bode vredni njegov sin Franjo, ki je navdušen Slovan, zamogel na polji narodne glasbe delovati, ker je vsestransko izučen glasbeni strokovnjak. Pa ne samo mi, tudi bratski nam narod hrvatski našel je v njem svojega narodnega komponista, in zaslovelo je med Hrvati Vilharjevo ime v hipu, ko so se razposlale njegove skladbe. Znani hrvatski glasbeni kritik professor F. Z. Kuhač napisal je v 4. broji letošnje „Hrvatske Vile“ oceno Vilharjevih skladb, v kterej ga imenuje „skladatelja po božjej milosti“. Broj 18. istega časopisa prinaša na prvi strani F. S. Vilharjevo sliko in zopet jako pohvalen popis o njegovih skladbah; dotični poročevalec se med drugim izraža: „da je poleg Iv. pl. Zajc-a naš Vilhar najdarovitejši, najgenijalnejši glasbotvorac hrvatski“. Za Vilharja je to gotovo častno, da ga bratje Hrvatje, med kterimi živi, toliko čislajo; Slovenci imamo sicer pravico reklamovati ga za svojega umetnika, pa ker nismo tesnosrčni separatisti, nazivljimo ga jugoslovanskega skladatelja! Zakaj rodem je Slovence, bival je dalje časa med Srbi in zdaj slušbuje pri Hrvatih; znane so mu torej jugoslovanske narodne popevke, in vsled tega mu je mogoče skladati v jugoslovanskem narodnem duhu. — Tudi na najvišjem mestu našle so Vilharjeve skladbe premilostljivo priznanje s tem, da je presvetli cesar blagovolil z najvišjim odlokom dne 21. februarja t. l. vzprejeti to I. knjigo v svoj rodbinski arhiv.

Skladbe, ktere nam je priobčil F. S. Vilhar v I. knjigi, razvrščene so v 4. oddelke. I. Samospevi s spremljevanjem glasovira: a) mornar; b) kam?; c) ručiji; d) ukazi; e) o kakaj si se mi udala?; f) nezakonska mati. Pri samospevih nahajamo toliko melodične lepote in dramatičnega pathosa, da nam vzkipi srce, ko čujemo besede izražujoče razne situacije tako izvrstno uglasbene, da je vsaka nota, vsaka pika, sploh vsako glasbeno znamenje na pravem mestu uporabljeno in se poezija in glasba popolnoma ujemata. Tu ni nobenega prisiljenega ali iskanega efekta, vse je premišljeno, okusno in besedam priležno zloženo. Posebno pohvaliti je tudi karakteristično spremljevanje za glasovir.

II. del obsega moške zборе: 1. moja ladja; 2. pobratimija; 3. bledi mjesec; 4. Slavjanka; 5. na Velebitu; 6. ti berno srce; 7. Karanfilu; 8. narodna poputnica; 9. naša zvezda; 10. v kolo; 11. ne udajmo se! 12. tri čaše; 13. slavnostna kantata. Prvi zbor je melodična broderska pesen, ktera pa zahteva dobro izvežbanih pevcev, da se dostojno popeva; zakaj skladba ima svoje posebnosti in terja natančno opazovanje predpisanih dinamičnih znamenj in sigurno fino pevanje. Zbor „pobratimija“ odlikuje se od

navadnih zveznih pesnij, kajti v njem ni nič pretiranega, afektiranega; zmerno in resno je zložen. Zbori „Slavjanka“, „na Velebitu“, „narodna poputnica“, „v kolo“ so čvrsti v narodnem duhu zloženi; posebne lepote nahajamo pa v zboru „naša zvezda“, v katerem je tenor-sole tako milobnega značaja, da more poslušalec ganoti. „Slavnostna kantata“ pa je imenitna ne samo, ker je izvrstna kompozicija, temveč tudi, ker jo je bil ljubljanski čitalnični pevski zbor izbral za serenado, pri kateri je to skladbo pelo nad 200 slovenskih pevcev na večer 11. julija l. 1883. na kongresnem trgu v Ljubljani pred Nj. Veličanstvom cesarjem Fran Josipom I., ko je kranjska dežela praznovala šeststoletnico, odkar je habsburški orel razpel svoje peroti črez naše slovenske pokrajine.

V III. delu so mešani zbori, med katerimi se odlikujejo posebno 1. domovini, 2. uzor in 4. pod oknom. Da je Vilhar pri teh zborih pravo struno zadel, kaže že to, da so porsod, kjer imajo slovenske pevce in pevke, naglo segli po njih, in častitati smemo skladatelju, da so postale njegove kompozicije tako brzo popularne. Originalen je tudi 3. zbor „ustaj“ in očeta Miroslava Vilharja znana pesen „po jezeru“, ki je po sinu Franji kaj čudno harmonizovana.

IV. del so skladbe za glasovir: 1. spomenice, 2. Sarafan-parafraza, 3. fantazija, 4. po jezeru, 5. balada, 6. meditacija o šestej predigri S. Bachovej za violoncel, harmonij in glasovir. — Jugoslovanska glashena literatura ima jako borno število skladb za glasovir in če si predočimo, koliko imenitnih klavirnih kompozicij imajo naši severni bratje Rusi, Čehi in Poljaki, in da so nekteri njihovi skladatelji zadobili svetovno slavo, moramo veseli biti, da imamo tudi mi mojstra, kateri ima zmožnost zlagati imenitne skladbe za glasovir. Vilharjeve „spomenice“ so kaj ljubke glashene slike, o kojih se je, kakor mi je znano, sloveči skladatelj J. Brahms jako pohvalno izrazil. Velelepa je „balada“ in tudi druge glasovirne skladbe se odlikujejo. Da si je Vilhar izbral za predmet preludij slavnostnega kontrapunktista Seb. Bach-a, svedoči nam, da je naš rojak tudi skladbe stare šole temeljito studiral ter iz njih bogatega zaklada zajemal podučljive zgleds o umetnej sestavi glasov. Mož, ki ima toliko nadarjenosti in vsestranskega znanja kot skladatelj, naj nam prav kmalu stvari večje orkestralno symfonij, v kateri zamore razviti svojo spretnost o porabi raznovrstnih instrumentalnih glasov, ali kako spevoigro in če to ne, pa kak oratorij za samospeve, zbor in orkester. Vilharjeve skladbe so tiskane v Lipskem pri Engelmannu in Mühlbergu, in knjiga je vrlo okusno opravljena ter ima na velikem formatu 92 strani. Prodaje jo v Ljubljani knjigarna J. Giontinijeva po 2 gld. 40 kr.; dobi se pa tudi pri skladatelji samem v Karlovcí po 2 gld. 20 kr. Po Hrvatskem se te skladbe jako dobro razprodajejo, kar pa o Slovencih ne moremo trditi, akoravno bi bila njih dolžnost, podpirati in vzpodbujati marljivega rojaka skladatelja. Sramotno bi bilo za nas, ako bi se moral Vilhar vsled preslabe podpore odpovedati daljnemu izdavanju svojih kompozicij. Tedaj Slovenci, sezite hitro po tej izvrstnej zbirki!

Vojteh Valenta.

Josipa Jurčiča Zbrani spisi. Drugi zvezek Jurčičevih Zbranih spisov, ktere izdaje „odbor za Jurčičev spomenik“, ureduje pa Fr. Levce, prišel je pred kratkim na svetlo. On sodrzuje štiri pripovedne spise, in sicer 1) Juri Kozjak, slovenski janičar (v mal. 8° str. 9—138); 2) Spomini na deda (str. 141—189); 3) Jesenska noč med slovenskimi polharji (str. 183—203) in 4) Spomini starega Slovenca (spisal Andrej Pajk, str. 207—294). — To so prvenci Jurčičeve muze, tiskani že pred dvajsetimi leti. Mohorjeva družba je izdala Jurja Kozjaka l. 1864., Spomine starega Slovenca pa v „Slov. večernicah“ l. 1865; Spomini na deda so zagledali beli dan v „Novicah“ 1863, Jesenska noč pa v „Janežičevem Glasniku“ 1864. Veseli moramo torej biti, da si lahko sedaj vsak za majhen denar omisli priproste, a mične Jurčičeve povesti, ktere so že bile vzlasti našoj mladini kaj težko pristopne. Prav lično in okusno tiskana knjiga veljá le 70 nove, in pričakovati je, da bodo segli Slovenci obilno po njej. Za Jurčičeve Zbrane

spise priredil je g. Ivan Bonač, knjigovez v Ljubljani, Poljanska cesta 10, krasno, temno-rudeče platnice iz finega platna z vtisneno zlato podobo Jurčičeve, izvod po 30 n. z vezanjem po 50 n. Najbolje se priporoča, da se naročnina za več zvezkov skupaj pošlje. Za prvih pet je naročnina 3 gld. 50 n., za elegantno vezanih pa 6 gld., ki se naj na dr. Jos. Starčeta v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5, pošilja.

Ne v Ameriko! Povest Slovincem v poduk. Po resničnih dogodbah sestavil in spisal Jakob Aléšovec. V Ljubljani, Založil pisatelj. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. 1883. Str. 231 v mal. 8°. Velja 1 gld. — Znani naš ljudski pisatelj J. Aléšovec podal je prostemu narodu zopet lepo povest v poduk in zabavo. Knjiga je prav po domače, razumljivo in prosto pisana ter se sme ljudstvu gorko priporočati. G. pisatelja je stalo to delo mnogo truda in denarja, vzlasti ker je knjigo sam založil, in mi želimo, da bi naše občinstvo z obilnim nakupovanjem založniku trud in stroške poplačalo. Knjiga se dobiva pri g. pisatelji v Ljubljani, Ključarske ulice št. 3.

Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole. Sestavil Peter Končnik. Na Dunaji v c. k. zalogi šolskih knjig. 1883. Str. 324 v 8°. Velja 60 n. — Težko so že slovenske ljudske šole pričakovale dobrega četrtega berila. Evo ga, slovenski učitelji. Ono se deli v šest oddelkov ter sodrži 172 pesniških in prozaičnih odstavkov. Najprej so povesti, popisi, pesni in pregovori, nato sledi zemljepisje in „črtice iz prirodoslovja“; jako važno je „prirodopisje s posebnim ozirom na kmetovalstvo“. „Človek in človeško društvo“ pa životopisi in slike iz zgodovine, to sta zadnja dva oddelka, ki končujeta s cesarsko hymno to lepo berilo. Ne da bi se spuščali tu v natančno oceno, moramo v obče reči, da bode knjiga našim potrebam dobro služila. V roki previdnega učitelja bode to berilo lep sad obrodilo. To prepričanje pa lahko zarés g. spisovatelja odškoduje za njegov trud, ki ga je imel do sedaj sestavljajoč in spisujoč knjige za naše ljudske šole. Njegove zasluge se v tem smislu obče pripoznavajo, in to ga bode mislimo tudi napotilo, da svoje delovanje v tej stroki nadaljuje. Zakaj le vztrajno in vestno delo zamore vse pomanjkljivosti odstraniti, ki jih še nahajamo v knjigah, slovenskim ljudskim šolam namenjenih.

Kratek pouk o Zemljišči slovensko-nemški ces. kr. slovenskim vojakom v uporabo po vprašanjih i odgovorih. (Z 2 podobama). Anszug aus der Terrainlehre slovenisch und deutsch zum Gebrauch für die k. k. Soldaten slovenischer Nationalität in Fragen und Antworten. (Mit 2 Tafeln). Bearbeitet und verlegt von Comel Edlen von Sočebnan, k. k. Hauptmann Str. 23 + 23 v mal. 8°. Velja 20 n. — Delavni naš pl. Sočebnan podal je slovenskim vojakom zopet prav praktično knjižico za poduk o zemljišči. To je že 13. delce, kar nam jih je spisal vztrajni naš rojak. Vsi mu moramo kot edinemu slov. vojaškemu pisatelju hvaležni biti zato. Bodi ga še za naprej ista krepka volja kakor do sedaj!

Venec četveroglasnih pesni. Zložil Hrabrosław Volarič, učitelj v Kobaridu. Delo I. Cena 50 kr. Izdal in založil skladatelj. Natisnila Klein in Kovač (Eger) v Ljubljani. 1884. — Tako se imenuje prvo delo, s katerim stopi mladi naš rojak Hr. Volarič pred slovensko občinstvo in glasbene naše strokovnjake. Ta zvezek sodrži deset napevov, in sicer so za mešani zbor: Kaj boš roko dejal (Baptist), Vesela družba in Zvezdicam (J. Tomšič); za moški zbor: Oj z Bogom ti planinski svet (Gregorčič), Slovenca dom in Zvonček (Bile); za moški četverospjev: Rožica rožic (L. Toman), Siroti (Baptist), Verno si pri meni stala (G. Krek); brenčeči zbor s tenor-solo je pesen: Pri mrtvaškem odru (Gregorčič). O vseh teh skladbah se g. D. Fajgelj, vešč naš strokovnjak v glasbi, v „Soči“ šte. 16. t. 1. prav navdušeno izraža, in tudi mi moremo svojemu občinstvu ta pesniški venec gorko priporočati.